

Hallituksen esitys eduskunnalle tasavallan presidentin vaalitapaa koskevaksi lainsäädännöksi.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan tasavallan presidentin nykyisen välillisen vaalitavan muuttamista välittömän kansanvaalin suuntaan siten, että kansalaiset antaisivat ensisijaisesti äänensä suoraan presidenttiehdokkaalle. Jos joku presidenttiehdokkaista saisi tällöin enemmän kuin puolet ääni-oikeuttaan käyttäneiden äänistä, tulisi hän valituksi. Muussa tapauksessa suorittaisivat äänestäjien samalla kertaa valitsevat valitsijamiehet presidentin vaalin.

Esitys sisältää ehdotuksen Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta. Presidenttiehdokkaiden asettamista ja presidentin vaalin toimittamista koskevat yksityiskohtaiset säännök-

set annettaisiin lailla tasavallan presidentin valitsemisesta.

Esitys perustuu vaalitekniikan osalta eduskunnalle 24 päivänä helmikuuta 1984 annettuun hallituksen esitykseen vaalilainsäädännön tarkistamiseksi. Esitys liittyy myös hallituksen esitykseen tasavallan presidentin eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi ja hallituksen esitykseen laiksi valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta.

Tarkoituksena on, että tasavallan presidentin vaalia koskevat uudet säännökset olisivat voimassa jo seuraavissa säännönmukaisissa presidentinvaaleissa vuonna 1988.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	3.5. Valitsijamiesten toimittama vaali	14
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	3	3.6. Presidenttiehdokkaan estyminen	14
1.1. Tavoitteet	3	4. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	15
1.2. Keinot	4	5. Riippuvuus muista esityksistä	15
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	5	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	15
2.1. Nykyinen tilanne	5	1. Lakiehdotusten perustelut	15
2.1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	5	1.1. Laki Suomen hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta	15
2.1.2. Valtionpäämiehen vaalitapa eräissä muissa maissa	6	1.2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta	17
2.2. Asian valmistelu	9	2. Sääntämisjärjestys	22
2.2.1. Nykyisen vaalitavan syntyminen	9	3. Voimaantulo	22
2.2.2. Vaalitavan muutospyrkimyksiä	10	LAKITEKSTIT	22
2.2.2.1. Eduskunta-aloitteet	10	1. Laki Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta	22
2.2.2.2. Vaalilainsäädännön tarkistamiskomitea	11	2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta	23
2.2.2.3. Valtiosääntökomitea	11	LIITE	29
2.2.2.4. Valtiosäännön tarkistamiskomitea	11	Rinnakkaistekstit	29
3. Uudistuksen toteuttamisesta	12	1. Laki Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta	29
3.1. Presidenttiehdokkaan asettaminen	12		
3.2. Valitsijamiesehdokkaan asettaminen	13		
3.3. Vaalimenettely	13		
3.4. Valitsijamiesten toimitettavassa vaalissa huomioon otettavat presidenttiehdokkaat ..	13		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Tavoitteet

Tasavallan presidentin nykyinen välillinen vaalitapa on ollut voimassa hallitusmuodon säätämisestä 1919 alkaen eli yli 60 vuotta. Tänä aikana on suurin osa vaaleista suoritettu hallitusmuodon mukaisesti tasavallan presidentin valitsijamiesten toimesta. Koko hallitusmuodon voimassaoloajan on aika ajoin tehty ehdotuksia presidentin vaalitavan muuttamiseksi. Ehdotuksissa ilmennyt nykyiseen vaalitapaan kohdistunut arvostelu on ensisijassa koskenut keskeistä kysymystä presidentin valinnan suorittajasta. Tässä kohden nykyinen vaalitapa on ollut tehtyjen muutosehdotusten — eduskunnan toimittama vaali, välitön kansanvaali — välimuoto.

Kun nykyisen vaalijärjestelmän muuttamispyrkimykset ovat olleet oleellisestikin erisuuntaisia, on presidentin valitsemisen keskeisen valtiollisen merkityksen vuoksi syytä suhtautua varauksellisesti nykyisen vaalitavan voimakkaisiin yhtäkkiisiin muutoksiin. Käsitykset presidentin vaalitavan muuttamisesta eivät ole vaihdelleet pelkästään eri poliittisten ryhmien välillä, vaan myös poliittisten ryhmien sisällä on saattanut eri aikoina ilmetä erilaisia käsityksiä. Kun kyseessä on niinkin keskeinen valtiolliseen ja poliittiseen elämään vaikuttava säännöstö kuin tasavallan presidentin valintajärjestelmä, on siihen aiheellista tehdä vain sellaisia muutoksia, joista vallitsevaan suuri yksimielisyys.

Vaalitavan uudistamisen keskeinen tavoite on kansanvaltaisuus eli se, että kansan tahto toteutuu vaalissa mahdollisimman hyvin. Tätä tavoitetta silmällä pitäen nykyiseen presidentin vaalitapaan olisi tehtävä sellaisia muutoksia, jotka tarjoavat äänestäjälle mahdollisuuden nykyistä varmemmin ja suoremmin myötävaikuttaa haluamansa ehdokkaan valituksi tulemiseen.

Harkittaessa erilaisia vaalien toimittamismahdollisuuksia on todettava, ettei suomalaisiin oloihin sovellettavissa olevia vaihtoehtoja voida asettaa mihinkään yleisesti hyväksyttävyn paremmuus-

järjestykseen kansanvaltaisuuden suhteen, vaan erilaisten vaihtoehtojen merkityksestä käytännössä voidaan esittää perusteltuja, eri suuntiin käyviä arvioita. Arviointeihin vaikuttavat välttämättä myös kunkin arvioijan poliittisiin katsomuksiin liittyvät näkökohdat. Eri valintajärjestelmien paremmuusjärjestyksen määrittäminen tekee vaikeaksi jo se, että pelkästään vaalijärjestelmän sisäiseksi jäävää, yksityiskohtia koskevaa kansanvaltaisuusarviointia voidaan pitää tarkastelukulmaltaan liian ahtaana. Vaalijärjestelmää voidaan tarkastella osana valtiollisen toiminnan ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien järjestelmää. Näkökulmista riippuen saatetaan päätyä esimerkiksi puoltamaan eduskuntakeskeisyyttä ja vaalien uskonnista eduskunnalle tai korostamaan toimivallanjoon tarpeellisuutta ja valinnan uskomista suoraan kansalle. Vaalitavan tarkastelussa tulisi muutoinkin kiinnittää huomiota siihen, että vaalitapa sopeutuu presidentin valtiosääntöiseen asemaan ja toimivaltaan sekä muihin keskeisiin valtiosäännössä omaksuttuihin periaatteisiin.

Mainituista syistä ei ole ollut mahdollista erikseen arvioida eri vaalijärjestelmien yleistä kansanvaltaisuutta, vaan on ollut tyydyttävä tarkastelemaan niitä osatekijöitä, jotka ovat tärkeitä pyritäessä huolehtimaan siitä, että kansan tahto toteutuu vaalissa hyvin.

Tässä kohden on keskeistä se, että äänestäjillä on mahdollisuus ilmaista kantansa presidentiksi valittavasta henkilöstä ja että tämä kanta asianmukaisesti myös vaikuttaa vaalin lopputulokseen. Jotta äänestäjän oikeudella ilmaista kantansa olisi merkitystä, täytyy hänellä olla mahdollisuus vaikuttaa myös siihen, ketkä tulevat olemaan ehdokkaita, joille äänestäjät varsinaisessa vaalissa osoittavat kannatuksensa. Äänestäjille periaatteessa kuuluvaa valtaa määrätä, ketkä ovat ehdokkaina, joudutaan käytännön syistä järjestämään niin, että vaali tosiasiaassa muodostuu äänestäjien suorittamaksi valinnaksi todellisina pidettävien ehdokkaiden välillä.

Mainittujen seikkojen lisäksi voidaan äänestäjien tahdon ilmitulemisen katsoa edellyttävän vaalijärjestelmältä myös riittävää selkeyttä ja tähän liittyen sitä, että äänestäjä voi kokea vaalien

tuloksen määräytymisen oikeudenmukaiseksi. Vaalijärjestelmän tulee toisin sanoen olla yksityiskohdissaan sellainen, että äänestäjä voi vaivatta tietää, miten hänen pitää haluamaansa tulosta edistääkseen menetellä.

1.2. Keinot

Nykyisen vaalitavan muutosmahdollisuudet voidaan jakaa neljään päätyyppiin: a) vaalin siirtäminen eduskunnan toimitettavaksi, b) vaalitavan kehittäminen nykyisen välillisen vaalitavan puitteissa, c) siirtyminen vaalitapaan, jossa on yhdistetty välitön kansanvaali ja samalla kertaa tapahtuva valitsijamiesten valitseminen sen varalta, että kukaan ei saa kansanvaalissa enemmistöä, ja d) siirtyminen vaalitapaan, jossa toimitetaan vain välitön kansanvaali.

Edellä ensimmäisenä mainittu vaihtoehto ei vastaa niitä kansalaisten välittömien vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen tähtäviä tavoitteita, jotka edellä on presidentin vaalitavan muuttamiselle asetettu. Enemmästi huomiota ei ole syytä kiinnittää myöskään sellaisiin vaalitapavaihtoehtoihin, joissa muuten eduskunnan ulkopuolella tapahtuvaan vaaliin olisi liitetty merkittävää päätöksentekoa eduskunnassa esimerkiksi siinä muodossa, että eduskunta päättäisi, ketkä ovat vaaleissa ehdokkaina presidentiksi.

Nykyistä vaalitapaa voitaisiin sen välillistä perustyyppiä muuttamatta eräissä kohdin kehittää tavalla, joka selvästi lisäisi äänestäjien mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, kuka tulee valituksi presidentiksi. Olisi esimerkiksi mahdollista siirtää nykyisestä epävirallisesta, mutta tosiasiaissa säännöksi muodostuneesta presidenttiehdokkaiden ennalta asettamisesta järjestelmään, jossa presidenttiehdokkaat asetettaisiin virallisesti etukäteen ja jossa vain näillä ehdokkailla olisi mahdollisuus tulla valituksi valitsijamiesten suorittamassa vaalissa. Äänestäjän kannalta tämä merkitsisi sitä, että hän tietäisi, ketkä ja vain ketkä voivat olla esillä valitsijamiesten toimittamassa vaalissa. Niin sanotun mustan hevosen esiin tuominen valitsijamiesten kokouksessa kävisi tällä tavoin mahdolliseksi. Virallisen ehdokasasettelun kautta voitaisiin myös nykyistä paremmin huolehtia siitä, että poliittisten puolueiden ulkopuolella olevilla riittävän suurilla ryhmillä olisi mahdollisuus ehdokkaan asettamiseen ja täysipainoiseen vaalitaisteluun osallistumiseen.

Tätä vaihtoehtoa askelta pitemmälle menevää muutosta nykyiseen merkitsisi edellä kolmantena

mainittu vaihtoehto eli vaalitapa, jossa äänestäjät äänestävät samalla kertaa presidenttiehdokasta ja valitsijamiesehdokasta. Jos joku presidenttiehdokkaista saisi enemmän kuin puolet annetuista äänistä, tulisi hän valituksi. Vaalijärjestelmä toimisi tällöin välittömänä vaalina. Muussa tapauksessa presidentin valinnan suorittaisivat samalla kertaa valitut valitsijamiehet niistä presidenttiehdokkaista, jotka ovat saaneet vaaleissa kannatusta. Vaalijärjestelmä toimisi tällöin välillisenä vaalina.

Edellä viimeiseksi mainitussa vaalitavassa d) äänestäjä äänestäisi vain presidenttiehdokasta. Tällaista suoraa vaalia voisi olla kahta tyyppiä. Vaalijärjestelmä voisi edellyttää aina vain yhden vaalikierroksen toimittamista, jolloin valituksi tulisi eniten ääniä saanut, taikka edellyttää toista vaalikierrosta, jollei kukaan ole saanut ensimmäisellä vaalikierroksella ehdotonta enemmistöä. Sellainen suoran vaalin vaihtoehto, jossa valituksi tulisi aina vaalissa eniten ääniä saanut ääniosuuden suuruudesta riippumatta, ei kuitenkaan Suomen oloja ajatellen voisi tulla kysymykseen. Huomionarvoinen suoran vaalin vaihtoehto on sen sijaan se, jossa ehdokas voi tulla valituksi presidentiksi jo ensimmäisellä vaalikierroksella, jos hän saa yli puolet annetuista äänistä, mutta jossa muuten suoritetaan toinen vaalikierros ensimmäisellä vaalikierroksella eniten ääniä saaneiden taikka jollain muulla tavalla määrättävien ehdokkaiden välillä. Vaalitavan soveltaminen Suomessa edellyttäisi nähtävästi yleensä kahta vaalikierrosta.

Merkittäviä näkökohtia voidaan esittää niin nykyisen välillisen vaalitavan kehittämisen kuin myös välittömän ja välillisen vaalitavan yhdistämisen sekä suoran, tarvittaessa kaksivaiheisen vaalitavan puolesta. Näyttää kuitenkin siltä, että välittömän ja välillisen vaalitavan yhdistävä vaihtoehto täyttäisi parhaiten Suomen valtiollisten ja poliittisten olojen tasapainoisen kehittämisen asettamat vaatimukset. Edellä lausutun lisäksi tätä voidaan perustella seuraavin näkökohdin.

Presidentin vaali ei ole käytännössä muodostunut pelkästään linja- tai puoluevaaliksi, vaan se on saanut verrattain selvästi henkilövaalin luonteen. Tämän vuoksi mahdollisuus äänestää suoraan presidenttiehdokasta olisi äänestäjän kannalta merkittävä myönteinen seikka. Kun äänestäjät voisivat suoraan äänestää presidenttiehdokasta, laajan kannatuksen saanut henkilö tulisi valituksi välittömästi ja siis ilman, että äänestäjiltä saatu kannatus täytyisi vielä muodollisesti vahvistaa valitsijamiesten suorittamalla äänestyksellä. Tämä

olisi omiaan vahvistamaan äänestäjien käsityksiä mahdollisuuksistaan välittömästi vaikuttaa vaalin lopputulokseen.

Vaalitavan muuttaminen sellaiseksi, jossa välitön ja välillinen vaali esiintyvät yhdistettyinä, ei myöskään merkitsisi irroutautumista tähänastisesta valtiosääntöisestä perinteestä. Voidaan olettaa, että tulevaisuudessakin tulee olemaan presidentinvaaleja, joissa kenelläkään presidenttiehdokkaista ei ole takanaan yli puolta äänestäjäkunnasta ja joissa vaali siten tapahtuisi välillisessä muodossa. Toisaalta on täysin mahdollista, että joissakin vaaleissa joku ehdokkaista nauttii hyvin laajaa kannatusta äänestäjäkunnan keskuudessa ja vaalitapa toimisi tällöin välittömän vaalin muodossa.

Siirtyminen suoraan, tarvittaessa kaksivaiheiseen kansanvaaliin olisi äänestäjän kannalta kaikkein selväpiirteisin ja välittömimmän vaikuttamismahdollisuuden antava vaihtoehto. Siirtyminen suoraan kansanvaaliin merkitsisi kuitenkin hyvin tuntuvaa poikkeamista tähänastisesta käytännöstä. Tällaisen valtiosääntöisen uutuuden merkitystä pitkällä aikavälillä olisi vaikea arvioida. Suora kansanvaali voisi johtaa sattumanvaraisilta vaikuttaviin tuloksiin. Jos vaalissa olisi esimerkiksi kolme tai neljä suhteellisen tasavahvaa ehdokasta, voisi näistä vain kaksi päästä mukaan toiselle vaalikerrokselle. Jos nämä molemmat edustavat samankaltaista poliittista mielipidesuuntaa, ei valitsijoille ehkä jäisi asianmukaisena pidettävää valintamahdollisuutta. Vaalijärjestelmä, jossa nähtävästi usein välttämättömäksi käyvä toinen vaalikerros vaatisi rajoittumista vain kahteen ehdokkaaseen, saattaisi johtaa vaalitaktillisten näkökohtien liialliseen painottumiseen jo ensimmäisellä äänestyskierroksella. Edelleen ryhmittäminen kahden toista vaalikerrosta ajatellen otollisimman ehdokkaan ympärille saattaisi johtaa sellaiseen poliittisten vastakohtaisuuksien kärjistymiseen, jota vaalitavan muutoksella ei ole syytä edistää.

Suomessa on usein painotettu tasavallan presidentin asemaa puolueiden ulkopuolella olevana valtioelimenä, jonka yhtenä keskeisenä tehtävänä on — etenkin hallituksia muodostettaessa ja hallitusten toteuttaessa lainsäädäntö- ja talousohjelmiaan — tasoitella hallituspuolueiden välisiä erimielisyyksiä sekä tarvittaessa hakea ratkaisuja parlamentaarisiiin umpikujatilanteisiin. Suoran kaksivaiheisen vaalitavan toteuttaminen saattaisi merkitä presidentin toimen poliittisen luonteen korostumista, joka puolestaan vaikeuttaisi

hänen toimintaansa poliittisia vastakohtaisuuksia sovittavana tekijänä.

Uudistus toteutettaisiin muuttamalla hallitusmuodon 23 ja 24 §. Presidenttiehdokkaiden asettamista ja presidentin vaalin toimittamista koskevat yksityiskohtaiset säännökset annettaisiin lailla tasavallan presidentin valitsemisesta. Samalla kumottaisiin nykyiset lait tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista (392/69) ja tasavallan presidentin vaalista (59/24).

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Tasavallan presidentin valitsemista koskeva perussäännös on hallitusmuodon 23 §. Tarkemmat säännökset on annettu vuodesta 1924 muuttamattomana säilyneessä laissa tasavallan presidentin vaalista sekä vuonna 1969 annetussa laissa tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista. Valitsijamiesten vaalien järjestelyssä on huomattava merkitys myös lailla kansanedustajain vaaleista (391/69), jota suureksi osaksi sovelletaan myös valitsijamiesten vaaleissa.

Vaalitapa on välillinen. Äänioikeutetut kansalaiset valitsevat yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen ja suhteelliseen vaalitapaan perustuvissa salaisissa vaaleissa 301 (ennen vuoden 1981 lainmuutosta 300) valitsijamiestä. Näiden valitsijamiesten tehtävänä on valita tasavallan presidentti. Valitsijamiesten valinnanvapautta rajoittaa oikeudellisesti vain hallitusmuodon 23 §:n edellytys, jonka mukaan presidentin tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen.

Säännösten edellyttämästä välillisestä järjestelmästä on käytännössä tapahtunut siirtymistä välittömän vaalin suuntaan sikäli, että presidenttiehdokkaat on viime aikoina nimetty etukäteen hyvissä ajoin ennen valitsijamiesten vaalia, nimeytyt ehdokkaat ovat olleet näkyvästi esillä vaalitaistelussa ja heidän joukostaan ovat valitsijamiehet myös valinneet uuden presidentin. Siirtymistä välittömän vaalin suuntaan on korostanut myös se, että ennalta asetetut presidenttiehdokkaat ovat viimeaikaisissa vaaleissa henkilökohtaisesti osallistuneet vaalikampanjaan. Käytännössä ha-

vaittavissa ollut kehitys ei kuitenkaan ole johtanut muutoksiin tasavallan presidentin valinnan oikeudellisessa järjestelyssä.

Tasavallan presidentin vaali on suoritettu hallitusmuodon 23 §:n säännöksessä tarkoitetulla tavalla — valitsemalla valitsijamiehet, jotka sitten suorittavat presidentin valinnan — vuosina 1925, 1931, 1937, 1950, 1956, 1962, 1968, 1978 ja 1982 eli yhdeksän kertaa. Hallitusmuodon 23 §:n säännöksestä poikkeavin järjestelyin on presidentti valittu tai asetettu tehtäväänsä taikka hänen toimikauttaan jatkettu vuosina 1919, 1940, 1943, 1944, 1946 ja 1973 eli kuudessa tapauksessa. Vuoden 1919 presidentin vaalin suoritti hallitusmuodon loppusäännöksen (94 §) mukaan eduskunta. Muissa tapauksissa on poikkeava menettely järjestetty perustuslainsäätämisyjärjestyksessä säädetyllä poikkeuslailla. Vuosina 1940 ja 1943 poikettiin (667/40 ja 879/42) perustuslaissa edellytetystä menettelystä sikäli, että vaalin toimittivat vuonna 1937 valitut valitsijamiehet. Syynä noudatettuun menettelyyn oli se, että vuonna 1940 olisi valitsijamiesvaalien pitäminen huomattavasti viivästynyt luovutetulta alueelta siirtyneen väestön henkikirjoituksen loppuunsaattamiseen tarvittavan ajan vuoksi ja vuonna 1943 ei valitsijamiesvaaleja voitu toimeenpanna käynnissä olleen sodan vuoksi. Tilanteen poikkeuksellisuus näkyi myös siinä, että vuoden 1940 vaalissa presidentti valittiin 1 päivänä maaliskuuta 1943 päättyväksi toimikaudeksi — siis vuonna 1937 presidentiksi valitun Kallion toimikaudesta jäljellä olleeksi ajaksi — ja vuoden 1943 vaalissa taas kahden vuoden toimikaudeksi. Vuoden 1944 presidentinvaihdos liittyi pyrkimykseen valtiojohtoa vaihtamalla päästä neuvotteluihin Neuvostoliiton kanssa ja tehdä rauha. Presidentti Rytin erottua toimestaan kesällä 1944 säädettiin marsalkka Mannerheim suoraan poikkeuslailla (508/44) presidentiksi kuuden vuoden toimikaudeksi. Mannerheimin erottua presidentin toimesta keväällä 1946 valtuutettiin eduskunta erillisellä poikkeuslailla (189/46) valitsemaan presidentti hänen toimikaudestaan jäljellä olleeksi ajaksi eli siis vuoteen 1950. Vaalin eduskunnalle uskominen johtui monista syistä, jollaisina on mainittu muun muassa olojen poikkeuksellisuus sekä suuri yksimielisyys valittavan presidentin henkilöstä (Paasikivi). Vuonna 1973 pidennettiin toimesta olleen presidentin (Kekkonen) kolmatta toimikautta, joka olisi päättynyt 1974, poikkeuslailla (232/73) neljällä vuodella.

2.1.2. Valtionpäämiehen vaalitapa eräissä muissa maissa

Valtionpäämiehen valintajärjestelmä kytkeytyy monella tavalla maan koko valtiolliseen ja poliittiseen järjestelmään. Vaalitavan tarkastelu erillisenä voi tämän vuoksi antaa lähinnä vain tietoa vaalimenettelyn ulkoisista piirteistä ja niistä konkreettisista menettelytaparatkaisuksista, joihin vaalien käytännön toteuttamisessa on turvauduttu. Valtionpäämiehen valinnassa vaikuttavat yhteiskunnalliset voimasuhteet ja poliittiset perinteet samoin kuin valtionpäämiehen toimivalta suhteessa muihin valtioelimiin poikkeavat usein eri maissa voimakkaastikin toisistaan. Siten muualta ei hevin löydy vaalijärjestelmää, joka olisi todella vertailukelpoinen suomalaisen vaalijärjestelmän — säännösten ja tosiasiallisten tekijöiden — kanssa. Vaikka vaalijärjestelmien tarkasteluun onkin tämän vuoksi suhtauduttava varauksellisesti, on tässä yhteydessä kuitenkin aiheellista tarkastella lyhyesti eräitä muissa maissa käytössä olevia menettelyjä. Tarkasteltavia maita ovat Islanti, Saksan liittotasavalta, Itävalta, Irlanti, Ranska, Portugali, Italia ja Kreikka sekä Euroopan ulkopuolelta lisäksi Amerikan Yhdysvallat.

Islanti

Islannissa valitaan presidentti välittömillä vaaleilla neljän vuoden toimikaudeksi. Vaalissa voidaan ottaa huomioon vain ehdokkaat, jotka ovat ilmoittautuneet presidenttiehdokkaiksi. Ehdokkaalla tulee olla ehdokkaaksiasettajina takanaan vähintään 1 500 ja enintään 3 000 äänioikeutettua, joiden tulee edustaa suhteellisesti maan eri osia. Jos vain yksi ehdokas on nimetty, katsotaan hänen tulleen valituksi ilman äänestystä. Jos ehdokkaita on enemmän kuin yksi, suoritetaan vaali. Valituksi tulee se, joka on vaalissa saanut eniten ääniä. Ehdottoman enemmistön saaminen äänistä ei siis ole tarpeen. Vaali on joitakin kertoja suoritettu yksimielisyyden merkeissä niin, että on nimetty vain yksi ehdokas, joka siten on tullut valituksi ilman vaalia.

Saksan liittotasavalta

Saksan liittotasavallassa valitsee liittopresidentin liittokokous viiden vuoden toimikaudeksi. Liittokokouksen muodostavat liittopäivien, eli liittovaltion parlamentin, jäsenet, joiden määrä

on 497, sekä yhtä suuri määrä edustajia, jotka osavaltioiden kansanedustuslaitokset valitsevat suhteellista vaalitapaa noudattaen. Kussakin osavaltiossa tällä tavoin valittavien edustajien lukumäärän määrää liittohallitus osavaltion väkiluvun osoittamassa suhteessa.

Liittokokous kokoontuu liittopäivien puheenjohtajan kutsusta vähintään 30 päivää ennen liittopresidentin toimikauden päättymistä. Liittopresidentin vaali toimitetaan keskustelutta. Valituksi tulee se, joka saa vaalissa ehdottoman äänten enemmistön. Jollei kukaan ehdokkaista saa tällaista enemmistöä kahdessa ensimmäisessä äänestyksessä, suoritetaan kolmas äänestys, jossa valituksi tulee se, joka saa eniten ääniä.

Itävalta

Itävallassa valitaan liittopresidentti välittömällä kansanvaaleilla kuuden vuoden toimikaudeksi. Vaaleissa on äänestyspakko. Ehdokkaan nimeäminen vaaleihin tapahtuu vaaliehdotuksessa, jonka tulee olla vähintään 2 000 äänioikeutetun kansalaisen tai kansallisneuvoston viiden jäsenen allekirjoittama. Ilmoitus on toimitettava vaaliviranomaiselle viimeistään 21. päivänä ennen julistettua vaalipäivää, ja samalla on viranomaiselle suoritettava vaalikustannuksia varten määrätty rahasumma. Vaaliviranomaisen tarkastettua ilmoituksen lainmukaisuuden ja määräaikaisuuden, julkaistaan hyväksytyt vaaliehdotukset virallisessa lehdessä yhdeksäntenä päivänä ennen vaaleja.

Liittopresidentin vaalissa tulee valituksi ehdokas, joka on vaalissa saanut enemmän kuin puolet annetuista hyväksytyistä äänistä. Jos kukaan ehdokkaista ei ole saanut tarvittavaa äänimäärää, järjestetään toinen vaalikierros, jossa ovat mukana vain ne kaksi ehdokasta, jotka ovat ensimmäisellä kierroksella saaneet eniten ääniä. Näiden ehdokkaiden vaihtaminen on kuitenkin sallittu. Ryhmä, joka oli asettanut toiselle vaalikierrokselle mukaan pääsevän ehdokkaan, voi alunperin ilmoittamansa valtuutetun edustajan kautta määrääjässä ilmoittaa ehdokkaan vaihtamisesta. Tällaisen tilalle tulleen ehdokkaan tulee täyttää ehdokkaalle yleensä asetetut vaatimukset, mutta uuden ehdokkaan esittäminen ei edellytä asettajien allekirjoituksia tai rahasumman suorittamista vaaliviranomaiselle. Kun toiseen vaalikierrokseen osallistuu vain kaksi ehdokasta, voidaan sen yleensä olettaa päättyvän siihen, että toinen ehdokkaista saa enemmän kuin puolet annetuista hyväksytyistä äänistä. Jos näin ei kui-

tenkaan kävisi, on vaali vielä toistettava siksi kunnes yksiselitteinen tulos on saavutettu.

Irlanti

Irlannissa valitaan tasavallan presidentti välittömällä kansanvaalilla seitsemän vuoden toimikaudeksi. Ehdokkaan voivat nimetä vähintään 20 kansanedustajan ryhmä tai vähintään neljän piirikunnan piirikunnanpuolesta. Lisäksi istuvalla presidentillä ja entisillä presidenteillä on oikeus ilmoittautua ehdokkaiksi. Jos vain yksi ehdokas on näin nimetty, ei vaalia järjestetä, vaan hänet katsotaan valituksi ilman vaalia. Vaaleissa tulee valituksi se, joka on saanut eniten ääniä. Ehdotonta enemmistöä ei siis vaadita.

Ranska

Ranskan IV tasavallan vuonna 1946 annetun perustuslain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaan kuului presidentin valitseminen parlamentin molemmille kamareille, kansalliskokoukselle ja tasavallan neuvostolle, jotka vaalia varten yhdistyivät yhdeksi kollegioksi. Vuonna 1958 annetun V tasavallan perustuslain mukaan presidentin vaalin suoritti valitsijamieskollegio, johon kuuluivat parlamentin jäsenet, kunkin departementin yleisneuvoston jäsenet, merentakaisten alueiden kansanedustuslaitosten jäsenet ja kuntien edustajat.

Vuonna 1962 perustuslakia muutettiin presidentti de Gaullen aloitteesta niin, että presidentti tuli valittavaksi välittömällä vaaleilla. Presidentin toimikausi on seitsemän vuotta. Toimikauden päättyessä tai presidentin viran tullessa avoimeksi esimerkiksi kuolemantapauksen vuoksi määrää hallitus vaalin ajankohdan perustuslain osoittamissa aikarajoissa. Ehdokkaat esitetään valtiosääntöneuvostolle (Conseil Constitutionnel) laissa säädettyjen määräaikaisten puitteissa. Ehdokkaan esittämiseen vaaditaan vuonna 1976 tehdyn lainmuutoksen jälkeen vähintään 500 henkilön allekirjoitus. Allekirjoittajina voivat esiintyä parlamentin jäsenet, departementtien yleisneuvostojen jäsenet, kaupunginjohtajat, merentakaisten alueiden kansalliskokousten jäsenet ja Pariisin valtuuston jäsenet. Allekirjoittajia tulee olla vähintään 30 departementista. Allekirjoitukset ovat julkisia. Ehdokkaat tulee esittää vähintään 19 päivää ennen vaalien ensimmäistä kierrosta. Ehdokkaiden tulee määrääjässä suorittaa (10 000

frangin) takuusumma, joka palautetaan, jos ehdokas saa vaaleissa vähintään 5 % äänistä. Valtiosääntöneuvosto laatii ehdokkaista listan, joka julkaistaan viimeistään 16 päivää ennen vaalien ensimmäistä kierrosta. Ehdokkaiden määrät ovat vaihdelleet seuraavasti: vuonna 1965 kuusi, vuonna 1969 seitsemän, vuonna 1974 kaksitoista ja vuonna 1981 kymmenen.

Vaalikampanja on laissa säännelty. Säännöksissä pyritään ehdokkaiden tasa-arvoisuuteen. Ne ehdokkaat, jotka vaalissa saavat vähintään 5 % annetuista äänistä, saavat valtiolta säädetyn summan (vuonna 1982 100 000 frangia) vaalikampanjakuluihin.

Äänestys toimitetaan yhtenä sunnuntaina. Kukin ehdokasta varten on oma vaalilippu. Vaalitoimitusta valvoo ylimmällä tasolla valtiosääntöneuvosto. Jos joku ehdokkaista on saanut enemmän kuin puolet annetuista äänistä, hänet julistetaan valituksi. Jos kukaan ehdokkaista ei ole saanut ehdotonta enemmistöä, suoritetaan toinen vaalikierros 14 vuorokauden kuluttua. Toiselle kierrokselle voivat ehdokkaina osallistua vain ne kaksi ehdokasta, jotka ovat ensimmäisellä kierroksella saaneet eniten ääniä. Näillä on kuitenkin oikeus vetäytyä. Vetäytyneen tilalle tulee seuraavaksi eniten ääniä saanut ehdokas. Vetäytymisestä on ilmoitettava valtiosääntöneuvostolle viimeistään ensimmäistä äänestyskierrosta seuraavana torstaina. Valtiosääntöneuvosto vahvistaa niiden kahden henkilön nimet, jotka ovat mukana toisella vaalikierroksella. Vuonna 1962 käytössä ollut vaalitavan mukaan suoritetuissa neljässä vaalissa (1965, 1969, 1974 ja 1981) on kaikissa tarvittu kaksi vaalikierrosta ja kaikissa ovat toiselle kierroksella olleet mukana ne kaksi ehdokasta, jotka saivat eniten ääniä ensimmäisellä kierroksella.

Portugali

Portugalin vuonna 1976 säädetyn perustuslain mukaan tasavallan presidentti valitaan välittömällä vaaleilla viiden vuoden toimikaudeksi. Presidenttiehdokkaan nimeämisoikeus on äänioikeutettujen ryhmällä, johon kuuluu vähintään 7 500 ja enintään 15 000 henkeä. Ehdokkaan nimeäminen on toimitettava korkeimmalle oikeudelle vähintään 30 päivää ennen vaalipäivää. Jos joku ehdokkaista saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, hänet on valittu. Muussa tapauksessa suoritetaan toinen äänestyskierros 21 päivän kuluttua ensimmäisestä kierroksesta. Toiseen kier-

rokseen voivat osallistua vain ne kaksi ehdokasta, jotka ovat saaneet eniten ääniä ensimmäisellä kierroksella. Perustuslain säännöksen mukaan näillä on kuitenkin oikeus vetäytyä ehdokkuudesta. Presidentin vaalit on uuden perustuslain mukaan toimitettu kaksi kertaa, vuosina 1976 ja 1980. Kummallakin kerralla valittiin presidentti suoraan ensimmäisellä äänestyskierroksella.

Italia

Italian tasavallan presidentti valitaan seitsemän vuoden toimikaudeksi parlamentin molempien kamarien yhteisistunnossa, johon kamarien jäsenten lisäksi osallistuu kolme valtuutettua jokaisesta maakunnasta. Valtuutetut valitsee maakuntaneuvosto. Valtuutettujen valinta on perustuslain mukaan suoritettava siten, että vähemmistön edustus on turvattu. Aostan maakunnalla on kuitenkin vain yksi valtuutettu.

Vaali toimitetaan salaisella lippuäänestyksellä. Valituksi tulemiseen vaaditaan kahden kolmasosan kannatus kaikista valtuutetuista. Jos kukaan ei saavuta tällaista enemmistöä ensimmäisessä äänestyksessä, toimitetaan uusintaäänestys ja tarvittaessa toinenkin samoin edellytyksin. Vasta kolmannen äänestyskierroksen jälkeen riittää valituksi tulemiseen se, että joku saa taakseen enemmän kuin puolet valtuutetuista.

Kreikka

Kreikan vuonna 1975 säädetyn perustuslain mukaan tasavallan presidentin valitsee parlamentti viiden vuoden toimikaudeksi. Vaalin suorittamista varten parlamentin puhemies kutsuu parlamentin erityisistuntoon vähintään kuukautta ennen istuvan presidentin toimikauden päättymistä. Vaali toimitetaan suljetuin lipuin. Jos jotakuta äänestyksessä kannattaa kahden kolmasosan enemmistö parlamentin kaikista jäsenistä, on hänet valittu. Muussa tapauksessa suoritetaan viiden päivän kuluttua toinen vaalikierros samoin edellytyksin. Jos kukaan ei tällöinkään saa vaadittua enemmistöä, suoritetaan jälleen viiden päivän kuluttua uusi vaalikierros. Jos joku saa kolmen viidesosan enemmistön parlamentin kaikkien jäsenten äänistä, on hänet valittu. Jos kolmannellakaan kierroksella kukaan ei saavuta vaadittua enemmistöä, on parlamentti hajoitettava kymmenen päivän kuluessa ja toimitettava uudet parlamenttivaalit. Uuden parlamentin on heti

kokoonnuttuaan ryhdyttävä valitsemaan presidenttiä. Jos kukaan ei tällöin saa kahden kolmasosan enemmistöä parlamentin kaikkien jäsenten äänistä, on parlamentissa viiden päivän kuluttua toimitettava uusi vaalikierros. Jos jotakuta tällöin kannattaa enemmän kuin puolet kaikista parlamentin jäsenistä, hänet on valittu. Jos tällöinkään kukaan ei saa vaadittua enemmistöä, on viiden päivän kuluttua järjestettävä vielä uusi vaalikierros niiden kahden henkilön välillä, jotka saivat edellisellä vaalikierroksella eniten ääniä. Tällä kierroksella enemmän ääniä saanut on valittu.

Amerikan Yhdysvallat

Yhdysvaltain presidentin vaalista ovat edelleen pääosin voimassa 1787 annetun perustuslain säännökset. Perustuslain mukaan presidentti valitaan välillisin vaalein neljän vuoden toimikaudeksi. Vaalin toimittavat valitsijamiehet. Kunkin osavaltion äänioikeutetut kansalaiset valitsevat yhtä monta valitsijamiestä kuin osavaltioista valitaan edustajia Yhdysvaltain kongressiin. Kustakin osavaltioista tulevien valitsijamiesten luku siis vaihtelee. Kun kustakin osavaltioista valitaan kaksi senaattoria ja osavaltion asukasluvusta riippuva määrä edustajainhuoneeseen jäseniä, oli vuoden 1980 vaaleissa osavaltioista tulevien valitsijamiesten pienin määrä kolme (esimerkiksi Nevada) ja suurin määrä 45 (Kalifornia). Osavaltioista tulevien valitsijamiesten lukumäärällä on vaalissa huomattava merkitys sen vuoksi, että valitsijamiehet suorittavat valinnan muodollisesti osavaltioittain, jolloin osavaltiossa eniten valitsijamiehiä taakseen saanut presidenttiehdokas saa lopullisessa vaalin tuloksen määräämisessä hyväkseen osavaltion valitsijamiesten äänet kokonaisuudessaan.

Valitsijamiesten vaali suoritetaan samanaikaisesti koko maassa. Valitsijamiesten valitsemistavan määrää kunkin osavaltion lainsäätävä. Kun valitsijamiehet on valittu, he kokoontuvat laissa määrättyinä päivinä osavaltion pääkaupunkiin valitsemaan presidenttiä. Kun vaali on suoritettu, valitsijamiesten äänestysliput suljetaan kuoriin ja lähetetään kongressille. Senaatin puheenjohtaja avaa kuoret ja laskee liput kaikkien kongressin jäsenten läsnäollessa. Vaalin tuloksen määrääytymisestä on täsmälliset säännökset, jotka tosin ovat käytännössä jääneet vaille näkyvää merkitystä. Säännösten mukaan tulee valituksi ehdokas, joka on saanut enemmän kuin puolet annetuista

äänistä. Kun ehdokkaita käytännössä on vain kaksi, tulee presidentti säännönmukaisesti valituksi juuri tällä tavoin. Perustuslaissa ja sen lisäyksessä on kuitenkin tarkat säännökset sellaisen tilanteen varalta, että kukaan ehdokkaista ei saa yli puolta valitsijamiespaikoista. Tällaisessa tapauksessa on edustajainhuoneen itsensä valittava presidentti niiden kolmen ehdokkaan joukosta, jotka ovat saaneet eniten ääniä. Vaali tapahtuu tällöin osavaltioittain siten, että kutakin osavaltiota edustavilla jäsenillä on yhteensä yksi ääni. Vaalitoimituksessa tulee olla läsnä edustus vähintään kahdesta kolmasosasta osavaltioista ja valituksi tulemisen edellytyksenä on, että ehdokas saa taakseen enemmistön kaikista osavaltioista.

Edellä selostettu välillinen vaalijärjestelmä on käytännössä jäänyt vain muodolliseksi taustaksi sen vuoksi, että merkittävien puolueiden lukumäärän supistuminen kahteen ja valitsijamiesten sitoutuminen ennakolta määrätyn presidenttiehdokkaan taakse on muuttanut presidentinvaalin luonnetta niin, että se on nykyään tosiasiallisesti rinnastettavissa välittömään kansanvaaliin. Suurta tosiasiallista muutosta perustuslain säännöksissä tarkoitettuun menettelyyn on merkinnyt se, että merkittävät puolueet — demokraatit ja republikaanit — asettavat presidenttiehdokkaansa etukäteen. Puolueen asettamaksi ehdokkaaksi pääsemisessä on keskeinen asema osavaltioittain pidettävillä esivaaleilla, joissa äänestetään niistä puoluevaltuutetuista, jotka puoluekonventissa valitsevat puolueen presidenttiehdokkaan. Näihin esivaaleihin valitsijamiesehdokkaat osallistuvat jo tiettyjen presidenttiehdokkaiden nimissä ja sitoutuen kannattamaan tuota ehdokasta puoluekonventissa. Tämä ehdokkaiden valintaprosessi merkitsee käytännössä sitä, että kun äänestäjä varsinaisessa vaalissa muodollisesti äänestää valitsijamiesehdokasta, hän tosiasiaassa äänestää jomankumman pääpuolueen presidenttiehdokasta.

2.2. Asian valmistelu

2.2.1. Nykyisen vaalitavan syntyminen

K. J. Ståhlbergin johdolla toimineessa vuoden 1917 perustuslakikomiteassa oli ollut esillä erilaisia vaalitapachdotuksia, muun muassa jaostossa laadittu ehdotus välillisestä vaalitavasta, jossa edellytettiin, että kansanedustajat eivät saisi olla valitsijamiesehdokkaina. Mietinnössään N:o 7 (1917:11) komitea kuitenkin päätyi esittämään

presidentin valitsemista suoralla vaalilla. Ehdotuksen mukaan oli, jos kukaan ei ensimmäisellä vaalikierroksella saavuttanut ehdotonta enemmistöä, suoritettava kuukauden kuluttua toinen vaalikierros, jossa äänestäjät voivat äänestää kolmea ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä saanutta ehdokasta. Vaalitalvalle mietinnössä esitetyt perustelut ovat yhteydessä siihen, että Suomen edellytettiin tuossa vaiheessa jäävän suvereniteettia vailla olevaksi osaksi Venäjän valtakuntaa. Niinpä komitea perusteli omaa kotimaista presidenttiä ja yleensä hallituksen riippumatonta asemaa merkittävässä määrin juuri maan suhteella Venäjään.

Vuoden 1917 perustuslakikomitean ehdotuksen mukaista vaalitapaa ehdotettiin ensimmäisessä eduskunnalle annetussa esityksessä Suomen hallitusmuodoksi (hall. es. 1/1917 II vp). Tämän ehdotuksen käsittely keskeytyi sodan johdosta.

Seuraavat kaksi hallitusmuotoesitystä (hall. es. 62/1917 II vp ja hall. es. 1/1918 ylim. vp) edellyttivät monarkkista hallitusmuotoa. Ensimmäisestä monarkkisesta hallitusmuotoesityksestä annettuun perustuslakivaliokunnan mietintöön (14/1917 II vp) liitettiin niin sanottu tasavaltaisten vastalause N:o V. Tässä edustaja Ståhlbergin ynnä muiden vastalauseessa esitettiin muun muassa, että presidentin valitsisi 300 valitsijamiestä, jotka eivät saisi olla kansanedustajia.

Monarkkisten hallitusmuotoesitysten tultua maaliskuussa 1919 pidettyjen vaalien jälkeen hylätyksi jatkettiin eduskunnassa hallitusmuotokysymyksen käsittelyä jonkin aikaa edustaja Ritavuoren tekemän eduskuntaesityksen pohjalta. Tämä esitys rakentui edellä mainitun vastalauseen N:o V pohjalle ja siinä edellytettiin siten valitsijamiesten toimittamaa presidentin vaalia. Eduskuntaesityksen käsittely keskeytyi, kun hallitus antoi toukokuussa 1919 uuden hallitusmuotoesityksen (hall. es. 17/1919 vp). Esityksessä edellytettiin eduskunnan suorittavan presidentin valinnan. Esityksen eduskuntakäsittelyssä päädyttiin — vasemmiston kannattaessa eduskunnassa tapahtuvaa vaalia, oikeiston taas valitsijamiesten toimittamaa vaalia — lopulta sellaiseen kompromissiin, että hallitusmuodon yleissäännöksessä edellytettiin presidentin vaali suoritettavaksi valitsijamiesten toimesta, mutta samalla edellytettiin hallitusmuodon loppusäännöksessä, että eduskunta toimittaa ensimmäisen presidentin vaalin. Näihin kohtiin ei sitten enää tehty muutoksia, kun eduskunta hallituksen esityksen jäätyä lepäämään yli vaalien ryhtyi uudelleen käsittelemään edustaja Ritavuoren eduskuntaesitystä

ja hyväksyi sen pohjalta hallitusmuodon lopullisesti kesäkuussa 1919.

2.2.2. Vaalitavan muutospyrkimyksiä

2.2.2.1. Eduskunta-aloitteet

Presidentin vaalitavasta oli voimakkaita erimielisyyksiä jo hallitusmuotoa säätettäessä. Eriäviä käsityksiä on myös hallitusmuodon säätämisen jälkeen esitetty lukuisissa vaalitavan muuttamiseen tähdänneissä aloitteissa ja kannanotoissa, joista ensimmäiset ovat jo vuoden 1920 valtiopäiviltä. Vuosina 1919—1966 tehtiin presidentin vaalitapaa koskevia eduskuntaesityksiä kahdeksan, lakialoitteita seitsemän ja toivomusaloitteita kuusi. Näistä aloitteista 13 tarkoitti vaalin uskosta eduskunnalle, viidessä suositeltiin välitöntä kansanvaalia ainakin ensi vaiheessa, yhdessä tavoiteltiin sekamuotoa eduskunnan toimittaman vaalin ja valitsijamiesten toimittaman vaalin välillä, yhdessä ehdotettiin voimassaolevaan järjestelmään vain vähäisiä muutoksia ja yhdessä ainoastaan vaalitapakysymyksen perinpohjaista tutkimista. Aloitteet eivät johtaneet lainmuutoksiin.

Vuosina 1967—1982 on eduskunta-aloitteita ollut kaikkiaan 38, joista kolmessa on ollut kysymys vähäisestä muutoksesta voimassa olleeseen vaalitapaan. Varsinaisesti vaalitavan muutosta tarkoittavista 35 aloitteesta on 22 tarkoittanut siirtymistä suoraan kansanvaaliin. Vaalin siirtämistä eduskunnan toimitettavaksi on ehdotettu kuudessa aloitteessa, välittömän ja välillisen vaalin sekamuotoa on ehdotettu kolmessa aloitteessa ja neljässä aloitteessa on ehdotettu muunlaisia muutoksia.

Eräät tehdyistä aloitteista on eduskunnassa hylätty tai ne ovat rauenneet, kun niitä ei ole ehditty käsitellä ennen seuraavia vaaleja. Mikään tehdyistä aloitteista ei ole johtanut lainmuutoksen hyväksymiseen. Joissakin tapauksissa on aloitteiden käsittelyssä kuitenkin päädytty toivomuksen esittämiseen hallitukselle.

Vuoden 1969 valtiopäivillä perustuslakivaliokunta antoi yhteisen mietinnön useista vuosien 1966, 1967 ja 1968 valtiopäiville annetuista lakija toivomusaloitteista (prvm 4/1969 vp; Lak.al.miet. 2/1969 vp). Mietinnössä perustuslakivaliokunta ehdotti lakialoitteiden hylkäämistä, mutta ehdotti samalla niiden ja toivomusaloitteiden pohjalta eduskunnan hyväksyttäväksi toivomuksen, että hallitus suorittaisi tutkimuksen muun muassa siitä, olisiko perusteltua syytä

järjestää presidentin valitseminen tapahtuvaksi välittömällä kansanvaalilla sekä antaisi eduskunnalle esityksen sellaisista muutoksista voimassa olevaan lainsäädäntöön, johon tutkimuksen tulos antoi aihetta. Täysistuntokäsittelyssä 1 päivänä huhtikuuta 1969 toivomus hyväksyttiin yksimielisesti.

Vuoden 1970 valtiopäivillä perustuslakivaliokunta antoi yhteisen mietinnön kolmesta samoille valtiopäiville tehdystä, presidentin vaalitavan muuttamista koskeneesta aloitteesta, jotka kaikki tarkoittivat siirtymistä välittömään kansanvaaliin (prvm 15/1970 vp; Lak.al.miet. 4/1970 vp.). Mietinnössään valiokunta katsoi esitettyihin näkökohtiin yhtyen, että tasavallan presidentin valitseminen olisi järjestettävä tapahtuvaksi välittömällä kansanvaalilla. Valiokunta esitti kuitenkin aloitteiden hylkäämistä, koska hallituksen tarkoituksena oli asettaa asiantuntijaelin selvittämään kysymystä tasavallan presidentin vaalitavan muuttamisesta. Mietintöön liittyi kahdeksan jäsenen vastalause, jossa katsottiin, että vaalitavan uudistukseen olisi tullut ryhtyä jo tehdyn laki-aloitteen pohjalta. Perustuslakivaliokunnan mietinnön täysistuntokäsittelyssä 3 päivänä marraskuuta 1970 hyväksyttiin istunnossa tehty ehdotus toivomukseksi, että hallitus antaisi komitean tehtäväksi valmistella esityksen tasavallan presidentin vaalin toimittamisesta välittömällä kansanvaalilla.

2.2.2.2. Vaalilainsäädännön tarkistamiskomitea

Eduskunnan vuoden 1956 valtiopäivillä esittämän toivomuksen mukaisesti asetettu vaalilainsäädännön tarkistamiskomitea päätyi mietinnössään (komiteanmietintö 1960:14) ehdottamaan vaalitapaa, jossa ensi vaiheena suoritettaisiin suora kansanvaali ja valittaisiin samalla valitsijamiehet. Mikäli kukaan presidenttiehdokkaista ei saisi suorassa vaalissa enemmistöä annetuista äänistä, toimittaisivat valitsijamiehet vaalin eniten ääniä saaneiden ehdokaiden välillä. Presidenttiehdokkaan asettamisoikeus kuului ehdotuksen mukaan vähintään kymmenelle kansanedustajalle tai vähintään 2 000 äänioikeutetulle. Valitsijamiesten toimitettavassa vaalissa olisivat mukana ne presidenttiehdokkaat, jotka olivat saaneet välittömässä vaalissa suurimman äänimäärän tai vähintään puolet siitä, kuitenkin aina vähintään kolme eniten ääniä saanutta ehdokasta. Komitean ehdotus ei johtanut lainsäädäntötoimiin.

2.2.2.3. Valtiosääntökomitea

Valtioneuvoston 9 päivänä lokakuuta 1970 asettama valtiosääntökomitea otti lähtökohdakseen tarkastella valtiosääntöä kokonaisuutena. Tältä pohjalta komitean enemmistö (9 jäsentä) päätyi välimietinnössä (komiteanmietintö 1974:27) erilaiseen tulokseen kuin eduskunta edellä mainituissa toivomuksissa. Eduskunnan olisi suoritettava presidentin vaali. Eduskunnan suorittaman vaalin katsottiin johdonmukaisesti liittyvän siihen periaatteeseen, että eduskunnan tuli olla ylin valtioelin, jonka rinnalla ei ollut muita kilpailevia valtioelimiä. Komitean vähemmistö (8 jäsentä) oli sitä mieltä, että ainakin vaalitoimituksen ensimmäinen vaihe tulisi suorittaa välittömänä kansanvaalina. Vähemmistöstä neljä katsoi, että olisi toimitettava uusi kansanvaali kahden eniten ääniä saaneen ehdokkaan välillä, mikäli kukaan ei saisi ehdotonta enemmistöä. Toiset neljä taas olivat sillä kannalla, että tällaisessa tilanteessa tulisi kansanvaalin yhteydessä valittavien valitsijamiesten suorittaa presidentin valinta.

Asian jatkovalmistelua varten asetetun toisen valtiosääntökomitean mietintö (komiteanmietintö 1975:28) sisälsi selvityksen valtiosääntökomitean välimietinnöstä hankituista lausunnoista. Sisällöltään lausunnot jakaantuivat vastaavasti kuin käsitykset valtiosääntökomiteassa.

2.2.2.4. Valtiosäännön tarkistamiskomitea

Valtioneuvosto asetti 25 päivänä marraskuuta 1982 komitean, jonka eräänä tehtävänä oli laatia ehdotus tasavallan presidentin vaalitavan muuttamiseksi siten, että äänestäjät voivat nykyistä välittömämmin vaikuttaa presidentin valintaan. Komitea, joka otti nimekseen valtiosäännön tarkistamiskomitea, jätti mietintönsä 24 päivänä toukokuuta 1983 (komiteanmietintö 1983:49).

Tämä hallituksen esitys perustuu komitean ehdotuksiin tasavallan presidentin vaalitavan muuttamisesta. Oikeusministeriö pyysi komitean mietinnöstä lausunnot kaikilta eduskunnassa edustettuina olevilta puolueilta sekä kymmeneltä työnantajain, työntekijäin, teollisuuden, kaupan ja maataloustuottajain keskusjärjestöltä. Useimmat lausunnonantajista suhtautuivat myönteisesti komitean ehdotuksiin. Eräät lausunnonantajat olivat tosin lähinnä kaksivaiheisen suoran kansanvaalin kannalla. Myös eduskunnan suorittama vaali sai kannatusta. Lausunnot sisältyvät sellaisi-

naan oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuun n:o 13/1983.

3. Uudistuksen toteuttamisesta

Esityksen mukaan tasavallan presidentin vaalitapaa uudistettaisiin niin, että se olisi välittömän vaalitavan ja nykyisen vaalitavan yhdistelmä. Seuraavassa käsitellään eräitä uudistuksen toteuttamiseen liittyviä keskeisiä kysymyksiä.

3.1. Presidenttiehdokkaan asettaminen

Välittömän vaalitavan käyttöön ottaminen edellyttää, että presidenttiehdokkaiden asettaminen järjestetään virallisesti. Vartenotettavat presidenttiehdokkaat ovat käytännössä olleet puolueiden asettamia. Tähän asiointilaan ei siten merkitsisi muutosta se, että presidenttiehdokkaiden asettamistehtävä myös muodollisesti uskottaisiin puolueille. Tälle ei myöskään ole estettä sen jälkeen, kun eräät puolueita koskevat kysymykset ovat tulleet puoluelailta (10/69) lainsäädännöllisesti järjestetyiksi. Puolueille on uskottu ehdokkaiden asettamistehtävä myös kansanedustajain vaaleja koskevassa lainsäädännössä. Puolueille on katsottu voitavan antaa ehdokasasetteluun liittyviä tehtäviä, vaikka perustuslaissamme ei ole puolueita koskevaa yleissäännöstä.

Oikeus presidenttiehdokkaan asettamiseen voidaan antaa ainoastaan rekisteröidylle puolueelle. Jos pelkkä puoluerakisteriin merkittynä olominen sellaisenaan riittäisi antamaan oikeuden asettaa presidenttiehdokas, voisi tämä käytännössä johtaa siihen, että puolue perustettaisiin nimenomaan presidenttiehdokkaan asettamista varten. Tällaista mahdollisuutta ei voida pitää asianmukaisena. Tämän vuoksi on syytä rajata ehdokkaan asettamisoikeus vain sellaisille puolueille, jotka ovat jo olleet mukana valtiollisessa toiminnassa ja siinä saavuttaneet ainakin jonkinlaisen vakiintuneisuuden. Puolueiden tulee kuitenkin olla presidenttiehdokkaan asettamisoikeuden suhteen mahdollisimman yhdenvertaiset. Hyväksyttävänä ei sen vuoksi voida pitää sitä, että rajoitusperusteet säädettäisiin huomattavan tiukoiksi ja muodostettaisiin tätä kautta eräänlainen kahtiajako puolueisiin, joilla on oikeus asettaa presidenttiehdokas, ja muihin puolueisiin. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ehdokkaan asettamisoikeus annetaan vain niille puolueille, joiden ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain

vaaleissa valittu ainakin yksi kansanedustaja. Ratkaisevaa olisi siis viimeksi toimitettujen eduskuntavaalien tulos eikä se, onko puolueen listalta valittuja henkilöitä eduskunnan jäseninä silloin, kun tasavallan presidentti valitaan.

Kun otetaan huomioon tasavallan presidentin keskeinen asema ja se, että vain pieni osa äänestäjäkunnasta toimii puolueissa, on myös puolueiden ulkopuolella olevilla kansalaisryhmillä oltava oikeus asettaa presidenttiehdokkaita. Tällainen oikeus on aiheellinen myös siksi, että suppeaksi rajattu ehdokkaan asettamisoikeus saattaisi järkeyttää äänestäjäkunnan keskuudessa vallitsevaa luottamusta vaalijärjestelmän oikeudenmukaisuuteen. Kysymykseen eivät voisi tulla mitkään jo olemassa olevat järjestöt, vaan ainoastaan nimenomaan presidentinvaaliin tähtäävän kansalaistoiminnan merkeissä muodostuneet äänestäjäryhmät.

Siihen, kuinka suurelle puolueiden ulkopuoliselle henkilöryhmälle ehdokkaan asettamisoikeus olisi annettava, vaikuttavat monet näkökohdat. Vaadittavan henkilömäärän tulisi olla niin suuri, että ehdokkaita voisivat tällä tavoin tulla asettamaan vain äänestäjien kannalta huomionarvoisina vaihtoehtoina pidettävät ryhmät. Toisaalta ryhmältä ei voida vaatia niin suurta kokoa, että mahdollisuus ehdokkaan asettamiseen tätä kautta muodostuu juuri ryhmältä vaaditun suuruuden vuoksi pelkästään näennäiseksi. Se, että ehdokkaan asettamisoikeutta ei anneta kaikille puolueille, puoltaa osaltaan sitä, että puolueiden ulkopuoliselta ryhmältä vaaditaan puolueiden perustamiseen vaadittavan kannattajamäärän (5 000) selvästi ylittävää kokoa.

Sen jälkeen kun presidenttiehdokkaat on virallisesti asetettu, painavat periaatteelliset näkökohdat puoltavat sitä, että kaikkia ehdokkaita kohdellaan julkisten viranomaisten toiminnassa ja myös esimerkiksi Yleisradion ohjelmissa samalla tavoin. Tältäkin kannalta ei voida pitää tavoiteltavana sitä, että virallisen presidenttiehdokkaan asettaminen muiden kuin puolueiden taholta tehtäisiin hyvin helpoksi. Ehdokkaiden lukumäärän kasvaminen ei myöskään välttämättä lisää äänestäjän todellisia vaikutusmahdollisuuksia tai tee vaalijärjestelmän toimintaa kansanvaltaisemmaksi. Suurta lukumäärää merkittävämpää äänestäjän kannalta on se, että hänellä on valittavinaan sellaisia presidenttiehdokkaita, joilla on reaalisia mahdollisuuksia tulla valituksi tai joita äänestämällä voidaan saada ilmaistuksi merkittävinä pidettäviä poliittisia kantoja. Näistä syistä esityksessä on päädytty ehdottamaan tällai-

sen puolueiden ulkopuolisen henkilöryhmän suuruudeksi vähintään 20 000.

3.2. Valitsijamiesehdokkaan asettaminen

Valitsijamiesehdokkaan asettamisoikeus olisi voimassa olevasta lainsäädännöstä poiketen oltava puolueiden ohella myös valitsijajhdistyksellä samaan tapaan kuin on säädetty kansanedustajaehtokkaiden asettamisesta. Tämä on aiheellista, koska presidenttiehdokkaan asettamisoikeuskin uskottaisiin puolueiden ulkopuoliselle ryhmälle. Valitsijajhdistykseltä vaadittavan koon tulisi olla sama kuin kansanedustajain vaaleissa (100, Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä 30). Tätä tarkoittava lainmuutos sisältyykin jo eduskunnalle annettuun esitykseen vaalilainsäädännön tarkistamiseksi (hall. es. 17/1984 vp).

Laissa ehdotetaan säädettäväksi, että vaaleissa voi olla vain valitsijamiesehdokkaita, joilla on nimeltä mainittu presidenttiehdokas. Näin torjuttaisiin "sammutetuin lyhdyin" esiintyvien valitsijamiesehdokkaiden mukanaolo, jollainen olisi vastoin sitä uudistuksen tavoitetta, että valitsijoiden on voitava vaikuttaa vaalin tuloksen määräytymiseen. Puolueiden osalta saattaisi oikeudella asettaa valitsijamiesehdokkaita presidenttiehdokasta virallisesti asettamatta olla merkitystä käytännössä. Se saattaisi merkitä puolueelle mahdollisuutta mennä — virallisen presidenttiehdokkaan valitsemisessa noudatettavasta menettelystä ja asettamismääräajasta riippumattomana — epävirallisesti jonkun jo asetetun presidenttiehdokkaan taakse ja asettaa sitten valitsijamiesehdokkaita. Esityksessä ei ole pidetty tällaisen mahdollisuuden avoimeksi jättämistä tarpeellisenä.

Esillä on ollut kysymys siitä, pitäisikö presidenttiehdokas ja valitsijamiesehdokkaat kytkeä toisiinsa myös niin, että presidenttiehdokkaalla tulisi aina olla valitsijamiesehdokkaita. Ilman nimenomaista säännöstäkin voidaan olettaa käytännössä muodostuvan pääsäännöksi, että presidenttiehdokkaalla on myös valitsijamiesehdokkaita. Eräät periaatteelliset ja käytännön syyt ovat kuitenkin sitä vastaan, että tämä kytkentä tehtäisiin säännöksiin pakolliseksi. Jo periaatteessa voidaan katsoa, että valitsijamiesehdokkaiden pakollisuus ei ole sopusoinnussa sen kanssa, että kyseessä on ensi vaiheessa välitön vaali, jonka tuloksesta riippuu, tullaanko valitsijamiehiä lainkaan käyttämään. Vaalien käytännön toimeenpanoon valitsijamiesehdokkaiden pakollisuus vaikuttaisi sikäli, että asetettujen presidenttiehdok-

kaiden oleminen ehdokkaina välittömässä vaalissa ei ratkaisisikaan ehdokkaiden ilmoittamisajan päätyttyä, vaan vasta sitten kun olisi selvää, että asetetulle presidenttiehdokkaalle asetetaan myös valitsijamiesehdokkaita. Valitsijamiesehdokkaiden pakollisuus edellyttäisi myös sitä, että laista ilmenisi, kuinka monta valitsijamiesehdokasta vähintään pitää olla, ja ehkä myös sitä, kuinka monessa vaalipiirissä valitsijamiesehdokkaita pitäisi asettaa. Esityksessä ei ole pidetty tämänkaltaisten säännösten ottamista lakiin perusteltuna.

3.3. Vaalimenettely

Äänestämistavan osalta voidaan esittää mahdollisuus, että äänestäjä antaisi vaalissa vain yhden äänen, joka olisi samalla kertaa ääni tietylle valitsijamiesehdokkaalle ja tämän presidenttiehdokkaalle. Tärkeänä olisi kuitenkin pidettävä sitä, että myös itse vaalitoimituksessa tulee selvästi havaittavaksi vaalin kaksiosaisuus: kysymys on sekä presidenttiehdokkaan välittömästä äänestämisestä että valitsijamiesehdokkaan äänestämisestä. Tämän vuoksi ehdotetaan järjestelyä, jossa äänestäjä äänestää kahdella lipulla, toisella presidenttiehdokasta ja toisella valitsijamiesehdokasta.

Vaalin toimittamista koskeva sääntely noudattaisi muutoin nykyistä kansanedustajain vaaleja ja valitsijamiesvaaleja koskevaa sääntelyä.

3.4. Valitsijamiesten toimitettavassa vaalissa huomioon otettavat presidenttiehdokkaat

Jos presidentti jää valittavaksi valitsijamiesten toimittamassa vaalissa, on ratkaistava, ketkä asetetuista presidenttiehdokkaista voivat tulla tässä vaalissa huomioon otetuiksi. On perusteltua edellyttää valitsijamiesten toimitettava valinta suoritettavaksi vain sellaisten presidenttiehdokkaiden välillä, jotka ovat äänestäjien keskuudessa saaneet huomionarvoista kannatusta. Presidenttiehdokkaiden lukumäärää rajoitettaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon Suomen kaltaissa monipuoluemaassa mahdollisena pidettävät vaalitulanteet: useat ehdokkaat saattavat kansanvaalissa saada suhteellisen tasavahvan vähäishäkönnön kannatuksen.

Karsintaperusteena voidaan ajatella käytettävän joko presidenttiehdokkaan saamaa välittömien äänten määrää tai hänen saamiensa valitsijamiesten määrää. Ensiksi mainittu vaihtoehto perustuisi siihen suoraan kannatukseen, joka pre-

sidenttiehdokkaalla on ollut koko maassa. Presidenttiehdokkaan saamien valitsijamiesten lukumäärä taas ei näin tarkoin osoita kannatusta koko äänestäjäkunnassa. Toisaalta voidaan karsinnan suorittamista valitsijamiesten lukumäärän perusteella puoltaa sillä, että valitsijamiesten toimittamassa vaalissa lopputulos riippuu nimenomaan valitsijamiesten suorittamista valinnoista.

Asian luonteen huomioon ottaen sovellettava karsintaperuste saisi johtaa vain verrattain lievään rajoitukseen. Ehdokkaan saamien välittömien äänien määrään nojautuminen merkitsi ilmeisesti melko matalien prosenttilukujen tai äänimäärien asettamista rajaksi. Tätä ei voida pitää onnistuneena ratkaisuna. Tämän vuoksi on parhaalta vaihtoehdolta selkeytensä vuoksi näyttänyt se, että mukaan pääsevät kaikki ne presidenttiehdokkaat, jotka ovat saaneet ainakin yhden valitsijamiehen. Tällä rajoitustavalla on lisäksi se etu, että toimitettavassa vaalissa on jokaisella valitsijamiehellä ainakin periaatteessa mahdollisuus äänestää sitä presidenttiehdokasta, jota kannattamaan äänestäjät ovat hänet valinneet.

3.5. Valitsijamiesten toimittama vaali

Esityksessä lähdetään siitä, että valitsijamiesten toimittamassa vaalissa seurataan voimassa olevaa ja käytännössä jo vakiintunutta säännöstöä. Huomiota voidaan kuitenkin kiinnittää siihen, pitäisikö valitsijamiesten äänestää avoimin vai suljetuin lipuin. Ajateltavissa on, että vaatimus kaiken julkisen toiminnan avoimuudesta ja kontrolloitavuudesta ulotettaisiin myös valitsijamiesten toimittamaan äänestykseen. Kun julkisten organien toimittamat henkilövaalit kuitenkin yleensä suoritetaan umpilipuin, ei tästä käytännöstä nytkään ehdoteta poikettavaksi.

3.6. Presidenttiehdokkaan estyminen

Tilanteet, joissa presidenttiehdokas tulisi estyneeksi, jäävät epäilemättä harvinaisiksi. Kun ehdotettu järjestelmä kuitenkin perustuu ehdokkaiden viralliselle asettamiselle ja sille, että näihin ehdokkasiin ollaan sidottuja koko vaalimenettelyn ajan, on vaalijärjestelmästä säädettäessä otettava huomioon myös se mahdollisuus, että asetettu ehdokas tulee pysyvästi estyneeksi.

Tärkeätä on, että vaalijärjestelmä ei tee mahdolliseksi ehdokkuudella spekulointia esimerkiksi siten, että asetettu ehdokas tiettyssä vaihees-

sa ilmoittaa luopuvansa ehdokkuudesta ja luopumisen tosiasiallisena tarkoituksena olisi edistää jonkun toisen henkilön valituksi tulemistä. Tämän vuoksi säännökset on laadittu niin, että kysymykseen käytännössä tulevat vain ehdokkaan kuolema ja todellinen pysyvä estyminen esimerkiksi vakavan sairauden tai onnettomuuden seurauksena.

Jos asetettu ehdokas olisi tullut pysyvästi estyneeksi ennen kansanvaalia, olisi asianomaisella puolueella oikeus tiettyyn määräpäivään mennessä asettaa uusi ehdokas. Asianmukaista ei olisi, että puolue, joka on presidenttiehdokkaan asettamalla osallistunut vaalitaisteluun ja saanut suoritettua kansanvaalissa valitsijamiesehdokkaista ehdokaslistoiltaan valituksi, joutuisi, jos se ei ole voinut nimetä uutta ehdokasta jo ennen kansanvaalia, valitsijamiesten toimittamassa vaalissa tyytymään siihen, että sen listoilta valitut valitsijamiehet voivat äänestää muiden puolueiden tai kansalaisryhmien presidenttiehdokkaista. Käytännöllisistä syistä vastaavaa oikeutta uuden ehdokkaan asettamiseksi ei ole katsottu voitavan uskoa ehdokkaan asettaneelle puolueiden ulkopuoliselle henkilöryhmälle.

Mikäli presidenttiehdokas tulisi pysyvästi estyneeksi edellä tarkoitetun määräpäivän jälkeen, mutta ennen valitsijamiesten toimitettavaa vaalia, joudutaan harkitsemaan, kenelle uuden ehdokkaan asettamisvalta uskotaan. Kun kyseessä on todennäköisesti hyvin harvinaiseksi jäävä tilanne ja kun valituilla valitsijamiehillä voidaan sanoa olevan äänestäjiltä saatu valtuutus siinä mielessä, että heidät on nimenomaisesti valittu presidenttiä valitsemaan, esityksessä on päädytty siihen, että uuden ehdokkaan nimeämisestä ei tule enää uskoa puolue-elimille, vaan asianomaisille valitsijamiehille. Tämä on aiheellista myös siksi, että eri presidenttiehdokkaiden estyneisyytilanteita on mahdollisuuksien mukaan käsiteltävä samalla tavoin ja puolueiden ulkopuolisen ryhmän presidenttiehdokkaan tullessa estyneeksi ei hevin voida ajatella uuden ehdokkaan nimeämistä muulla tavoin kuin asianomaisten valitsijamiesten toimesta.

Erityisten säännösten laatimista siitä menettelystä, jossa ehdokkaansa menettäneet valitsijamiehet yhdessä nimeäisivät uuden ehdokkaan, ei ole pidetty tarpeellisena, vaan on katsottu riittäväksi säätää, että jokainen tällä tavoin ehdokkaansa menettänyt valitsijamies on oikeutettu nimeämään uuden ehdokkaan. Tällaisen yksittäisille valitsijamiehille annettavan oikeuden voidaan katsoa periaatteessa sikäli sopivan valitsija-

miehen asemaan, että valitsijamiehet on nykyisen lainsäädännön mukaan valittu periaatteessa itsenäisesti toimittamaan presidentin valintaa eikä heitä ehdotetussakaan lainsäädännössä tehdä muodollisesti sidotuiksi esimerkiksi puolueen kantaan. Tätä merkittävämpää käytännön kantalta lienee kuitenkin se, että jos jonkin puolueen tai puolueiden ulkopuolisen henkilöryhmän presidenttiehdokas on tullut estyneeksi, voidaan erityisesti puolueen valitsijamiesryhmästä olettaa tosiasiaa nimettävän vain yksi ehdokas, vaikka nimeämis-oikeus muodollisesti olisikin kaikilla asianomaisilla valitsijamiehillä.

Jos jo valittu presidentti tulisi pysyvästi estyneeksi ennen toimeen astumistaan, tulisi presidentin valitseminen toimittaa uudelleen.

4. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Tasavallan presidentin valitsemisessa käytettäisiin kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaista organisaatiota. Uusia toimielimiä ei tarvittaisi.

Uudistuksen toteuttamisella ei olisi olennaisia taloudellisia vaikutuksia.

5. Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnalle on annettu yhdessä tämän esityksen kanssa hallituksen esitys tasavallan presidentin eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi ja hallituksen esitys laiksi valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta. Nämä esitykset liittyvät toisiinsa, minkä vuoksi ne tulisi käsitellä samanaikaisesti.

Eduskunnalle on jo annettu esitys vaalilainsäädännön tarkistamiseksi (hall. es. 17/1984 vp). Siihen sisältyy muun ohella tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annettua lakia koskeva muutosehdotus. Tämä on otettu huomioon laadittaessa tasavallan presidentin vaalitapaa koskevaa esitystä ja siihen sisältyvää lakiehdotusta tasavallan presidentin valitsemisesta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki Suomen hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta

23 §. Perussäännökset tasavallan presidentin valitsemisesta sisältyvät hallitusmuodon 23 §:ään. Ehdotus tasavallan presidentin uudeksi vaalitavaksi edellyttää näihin säännöksiin useita muutoksia. Lisäksi mainittuun pykälään on tehty eräitä vähäisempiä tarkistuksia.

Vaalitavan muutos ei edellytä muutoksia pykälän 1 momenttiin.

Presidenttiehdokkaiden asettamisen tekeminen viralliseksi edellyttää nimenomaisten säännösten ottamista perustuslakiin. Tämän mukaisesti on pykälän 2 momenttiin otettu säännös siitä, kenellä on oikeus ehdokkaan asettamiseen. Tällainen oikeus olisi ensinnäkin rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi kansanedustaja. Presidenttiehdokkaan

asettamisoikeuden edellytyksenä olisi siis se, että puolue on merkittynä oikeusministeriössä pidettävään puolerekisteriin. Puolueen tulee olla merkittynä puolerekisteriin silloin, kun puolueen presidenttiehdokas virallisesti ilmoitetaan. Viimeksi toimitettuina edustajainvaaleina olisi pidettävä niitä vaaleja, joiden vaalipäivät ovat olleet lähinnä ennen sitä päivää, jolloin puolue voi säännösten mukaan aikaisintaan virallisesti ilmoittaa presidenttiehdokkaansa.

Presidenttiehdokkaan asettamisoikeus olisi myös 20 000 vaalioikeutetulla, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta. Näiden henkilöiden tulisi siis täyttää ne yleiset edellytykset, jotka laissa on äänestäjille asetettu. He voisivat olla mistä vaalipiiristä tahansa.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy niin ikään säännös siitä, että puolueella on oikeus asettaa uusi ehdokas kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaan sijaan. Säännös koskisi tilanteita, joissa ehdokas on kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi ennen presidentin välitöntä

vaalia. Tämän jälkeen vastaavissa tilanteissa sovellettaisiin 5 momenttiin otettua säännöstä, jonka mukaan valitsijamiehellä olisi oikeus ilmoittaa ennen valitsijamiesten toimitettavaa vaalia uusi ehdokas. Pykälän 8 momenttiin sisältyvän valtuutussäännöksen nojalla annettavaan lakiin tasavallan presidentin valitsemisesta on otettu muun ohella yksityiskohtaiset säännökset (14 §:n 2 momentti ja 37 §:n 2 momentti) ehdokkaan asettamisesta 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Puolueiden ulkopuolisella henkilöryhmällä ei olisi käytännöllisistä syistä oikeutta asettaa uutta ehdokasta kuolleen tai estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaan sijaan.

Kolmas momentti sisältää säännöksen sellaisen mahdollisuuden varalta, että asetettaisiin vain yksi presidenttiehdokas. Ottaen huomioon edellä mainitut laajat mahdollisuudet ehdokkaan asettamiseen säännöksellä ei olisi laajempaa käytännön merkitystä.

Neljännän momentin säännöksestä ilmenevät valintamenettelyn keskeiset seikat: äänestäjät äänestävät samalla kertaa sekä presidenttiehdokasta että valitsijamiesehdokasta; vaali on ensi vaiheessa välitön kansanvaali; vain jos tämä ei johda tulokseen, jää presidentin valinta valitsijamiesten tehtäväksi.

Neljännessä momentissa on edellytetty, että presidentin välittömän vaalin — toisin kuin 6 momentin mukaan välillisen vaalin — tulosta laskettaessa otetaan huomioon kaikkien vaalissa äänioikeuttaan käyttäneiden äänet. Ehdotetulla vaalin tuloksen laskentatavalla pyritään turvaamaan, ettei ilmeisen laajan kannatuksen omaavan presidenttiehdokkaan kuoltua tai tultua pysyvästi estyneeksi juuri ennen vaaleja pienen vähemmistöryhmän ehdokas tulisi välittömässä kansanvaalissa ilman varteenotettavaa vastaehdokasta valituksi tasavallan presidentiksi. Edellä kuvatuinen tilanne on mahdollinen silloin, kun presidenttiehdokas kuolee tai tulee estyneeksi niin lähellä vaaleja, ettei hänen sijaansa ehdit asettaa uutta ehdokasta välittömään vaaliin.

Pykälän 4 momentti sisältää lisäksi säännöksen välittömän vaalin ja valitsijamiesten vaalien ajankohdasta. Voimassa olevan hallitusmuodon 23 §:n 3 momentin mukaan valitsijamiesten vaalit toimitetaan tammikuun kolmantena sunnuntaina ja sitä seuraavana maanantaina. Seuraavan helmikuun 15 päivänä valitsijamiehet valitsevat presidentin. Tältä osin valintamenettelyä ehdotetaan ajallisesti jonkin verran tiivistettäväksi. Kiin-nekohtana on pidetty helmikuun 15 päivää, joka

aikanaan on tietävästi valittu valitsijamiesten toimittaman presidentin vaalin päiväksi sen vuoksi, että tuona päivänä vuonna 1362 suomalaiset saivat oikeuden osallistua Ruotsi-Suomen kuninkaanvaaliin. Kun välitön kansanvaali ja valitsijamiesten vaalit on kansanedustajain vaalien tapaan edelleenkin syytä toimittaa sunnuntaina ja maanantaina, ovat vaaleihin käytännössä tarvittavan ajan huomioon ottaen lähimmiksi mahdollisiksi päiviksi osoittautuneet tammikuun viimeinen sunnuntai ja sitä seuraava maanantai. Toinen vaalipäivä tulisi tällöin olemaan myöhäisimmillään helmikuun ensimmäinen päivä.

Pykälän 5 momentin alussa on lakiin nykyisinkin sisältyvä säännös välillisen vaalin toimittamisesta helmikuun 15 päivänä sekä säännös pääministerin toimimisesta puheenjohtajana vaalitoimituksessa. Momentin toisessa virkkeessä säädetään edellä yleisperusteluissa selostettu rajoitus, jonka mukaan valitsijamiesten toimitettavan vaalin ulkopuolelle jäävät kaikki ne presidenttiehdokkaat, joille ei ole valittu yhtään valitsijamiestä.

Momenttiin on otettu säännös myös sen tilanteen varalta, että presidenttiehdokas on kuollut tai tullut esimerkiksi vaikean sairauden tai onnettomuuden vuoksi pysyvästi estyneeksi. Kun ehdokkaan nimeämisvallan uskominen tällaisessa tilanteessa valitsijamiehille merkitsee poikkeamista ehdokkaan asettamisoikeutta koskevasta 2 momentin pääsäännöstä, on sen katsottu vaativan erillisen säännöksen ottamista perustuslakiin. Kuten 2 momentin yhteydessä on todettu, lakiin tasavallan presidentin valitsemisesta sisältyvät tarkemmat säännökset valitsijamiehen oikeudesta asettaa kuolleen tai estyneen ehdokkaan sijaan uusi ehdokas.

Pykälän 6 momentti sisältää voimassa olevan 23 §:n 3 momenttia pääosin vastaavan säännöksen presidentin välillisen vaalin toimittamisesta. Sen mukaan laskettaessa sitä, onko joku ehdokkaista saanut jo ensimmäisessä valitsijamiesten toimittamassa vaalissa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, otetaan nykyiseen tapaan huomioon ainoastaan annetut hyväksytyt äänet. Sitä vastoin laskennassa jätetään huomioon ottamatta tyhjät ja hylätyt äänestysliput. Säännöksessä tarkoitettua toisessa ja kolmannessa vaalissa ehdoton enemmistö on niin ikään laskettava edellä selostetulla tavalla.

Pykälän 7 momentti vastaa voimassa olevan 23 §:n 4 momenttiin sisältyvää säännöstä.

Pykälän 8 momenttiin on sisällytetty vaalimenettelyn tarkempaa sääntelyä koskevat viittauss-

säännökset. Ne vastaavat asiallisesti osittain voimassa olevan lain säännöksiä. Momenttiin on ollut tarpeen lisätä säännös, jonka mukaan tasavallan presidentin valitsemisesta annetaan hallitusmuodon 23 §:ää tarkemmat säännökset lailla. Sen nojalla annetaan muun muassa yksityiskohdaiset säännökset presidenttiehdokkaan ja valitsijamiesehdokkaiden asettamisesta samoin kuin esimerkiksi kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaan sijaan asetetun ehdokkaan ilmoittamisesta ja siihen liittyvistä määräajoista.

Voimassa olevaan 23 §:n 5 momenttiin sisältyy yleissäännös hallitusmuodossa säädettyjen määräpäivien siirtymisestä. Hallitusmuodon 23 §:ään vuonna 1977 tehtyjen muutosten jälkeen momentti koskee vain pykälän 3 momentissa mainittua helmikuun 15 päivää ja 24 §:ssä säädettyä presidentin toimeenastumispäivää, maaliskuun 1 päivää. Valtiolliset vaalit toimitetaan nykyään aina sunnuntaina ja maanantaina. Koska helmikuun 15 päivällä on tässä yhteydessä historiallista arvoa, voidaan valitsijamiesten toimitettava vaali edellyttää viikonpäivästä riippumatta pidettäväksi juuri 15 päivänä. Kun otetaan huomioon, että myös presidentin toimeenastumispäivä ehdotetaan jäljempänä säädettäväksi kiinteäksi, nykyistä hallitusmuodon 23 §:n 5 momenttia vastaavalla säännöksellä ei olisi enää merkitystä. Tämän vuoksi säännös määräpäivien siirtymisestä voidaan jättää tarpeettomana pois.

Kun valitsijamiesten toimitettava vaali ehdotetaan edellä lausutulla perusteella toimitettavaksi aina helmikuun 15 päivänä, voitaisiin lähteä siitä, että myös kysymyksessä olevaa vaalia edeltävä valtakirjojen tarkastus tapahtuisi helmikuun 14 päivänä viikonpäivästä riippumatta.

24 §. Presidentin vaalitavan muutoksen vuoksi on tarpeen täydentää voimassa olevaa presidentin toimeenastumispäivää koskevaa säännöstä, jossa sen sanamuodon mukaisesti on säädetty vaalilla valitun presidentin toimikauden alkamispäivä. Säännöksen soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan presidentin toimeenastumispäivää myös sellaisessa tilanteessa, jossa presidenttiehdokas on tullut ehdotetun hallitusmuodon 23 §:n 3 momentin nojalla ilman vaalia tasavallan presidentiksi.

Jotta presidentin toimikauden päättymisen ja säännönmukaisena aikana valittavan presidentin toimikauden alkaminen eivät riippuisi presidentin vaalitavasta, tulisi presidentin toimeenastumispäivän olla sama kaikissa tilanteissa. Ehdotuksessa on pidädytty nykyisessä toimeenastumispäi-

vässä. Näin ollen presidentti astuisi toimeensa maaliskuun 1 päivänä, olipa hän tullut presidentiksi ilman vaalia, välittömällä kansanvaalilla tai valitsijamiesten toimittamassa vaalissa. Ehdotettuun ratkaisuun on päädytty siitakin huolimatta, että aika presidentin valitsemisesta toimeenastumispäivään muodostuu huomattavan pitkäksi siinä epätodennäköisessä tilanteessa, jossa presidenttiehdokas tulee hallitusmuodon 23 §:n 3 momentin nojalla ilman vaalia presidentiksi.

Sen tapauksen varalta, että presidentin toimeenastumispäivä sattuisi pyhäpäiväksi tai arklauantaiksi, ei ole katsottu aiheelliseksi enää sisällyttää hallitusmuotoon eikä muuhunkaan lakiin säännöstä määräpäivän siirtymisestä seuraavaksi arkipäiväksi. Presidentin toimeenastumispäivä ehdotetaankin säädettäväksi kiinteäksi eli presidentti astuisi toimeensa maaliskuun 1 päivänä.

1.2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta

Hallituksen ehdottama tasavallan presidentin vaalitavan muutos vaatii paitsi hallitusmuodon säännösten muuttamista myös muutoksia ja täydennyksiä tavallisen lain taseiseen lainsäädäntöön.

Osa näistä muutoksista on sisällöllisesti merkittäviä, osa taas laadultaan teknisiä. Tarvittavat muutokset ovat kaikkineen sellaisia, ettei niitä voida asianmukaisesti toteuttaa muutoksina nykyisiin lakeihin, vaan on perusteltua säätää yksi yhtenäinen laki tasavallan presidentin valitsemisesta. Tähän lakiin sisältyisivät säännökset tasavallan presidentin välittömästä vaalista ja samalla toimitettavista valitsijamiesten vaaleista sekä valitsijamiesten toimitettavasta tasavallan presidentin vaalista. Lailla kumottaisiin laki tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista (392/69) ja laki tasavallan presidentin vaalista (59/24).

1 luku

Yleiset säännökset

Lakiehdotuksen 1 luku sisältää tasavallan presidentin välittömän vaalin ja samalla toimitettavien valitsijamiesten vaalien edellyttämät yleiset säännökset (1—11 §). Ne vastaavat pääosin voimassa olevan tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain 1—10 §:n ja 12 §:n 2 momentin säännöksiä, ja niitä laadittaessa on jo

otettu huomioon eduskunnalle annettuun esitykseen vaalilainsäädännön tarkistamiseksi (hall. es. 17/1984 vp) sisältyvä tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain muutosehdotus.

1 §. Perussäännös tasavallan presidentin välittömän vaalin toimittamisen ajankohdasta olisi ehdotetussa hallitusmuodon 23 §:n 4 momentissa. Siinä on ehdotettu tasavallan presidentin valinnan aikataulua kiristettäväksi siten, että tasavallan presidentin välitön vaali ja valitsijamiesten vaalit toimitettaisiin hieman myöhemmin kuin valitsijamiesvaalit voimassa olevan lain mukaan.

Pykälän 1 momenttiin on selvyuden vuoksi sisällytetty säännös vaalien toimittamisen ajankohdasta.

Sen varalta, ettei kukaan presidenttiehdokkaista tule valituksi välittömässä vaalissa, toimitetaan samalla myös tasavallan presidentin valitsijamiesten vaalit. Tätä koskeva säännös on niin ikään otettu 1 momenttiin. Perussäännös valitsijamiesten vaaleista sisältyisi hallitusmuodon 23 §:n 4 momenttiin.

Pykälän 2 momentti koskee uuden presidentin valitsemista hallitusmuodon 23 §:ssä säädetyllä tavalla tilanteessa, jossa tasavallan presidentti on kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi kesken toimikautensa. Momentin toisessa virkkeessä määritellään vaalitavasta riippuen uuden presidentin toimeenastumispäivä. Säännöksen mukaan valitsijamiesten toimittamassa vaalissa valittu uusi presidentti astuu toimeensa kolmantena päivänä siitä, kun pääministeri on julistanut vaalin tuloksen. Hallitusmuodon 23 §:n 3 tai 4 momentin nojalla tasavallan presidentiksi tullut astuu presidentintoihmeensa kolmantena päivänä siitä, kun valtioneuvosto on 16 ja 25 §:ssä ehdotetulla tavalla todennut presidenttiehdokkaan tulleen presidentiksi.

Lakiehdotuksen 14 §:n 3 momentti sisältää säännöksen siitä, milloin asetetut presidenttiehdokkaat on 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa ilmoitettava Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle.

2 §. Vaalipiirijakoa koskevaan nykyiseen säännöseen on lisätty maininta tasavallan presidentin välittömästä vaalista.

3—11 §. Täydennettyinä tasavallan presidentin välitöntä vaalia koskevilla lisäyksillä pykälät vastaavat sanonnallisia tarkistuksia ja selvennyksiä lukuun ottamatta tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain 3—10 §:n ja

12 §:n 2 momentin säännöksiä edellä mainitussa hallituksen esityksessä ehdotetuin tarkistuksin.

2 luku

Presidenttiehdokkaan asettaminen

12 §. Pykälän 1 momentti sisältää vain viitauksen hallitusmuodon 23 §:n 2 momenttiin. Hallitusmuotoon ehdotetun muutoksen mukaan oikeus presidenttiehdokkaan asettamiseen olisi puoluekisteriin merkityllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi edustaja. Viimeksi toimitettuina kansanedustajain vaaleina olisi pidettävä niitä vaaleja, joiden vaalipäivät ovat viimeksi olleet ennen sitä päivää, jona presidenttiehdokkaan voi aikaisintaan virallisesti ilmoittaa. Hallitusmuodon 23 §:n 2 momentin mukaan oikeus asettaa ehdokas tasavallan presidentiksi olisi myös 20 000 vaalioikeutetulla, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta. Tällaisen puolueiden ulkopuolisen ryhmän toimesta asetettavan ehdokkaan valinnasta ei ole tarpeen antaa erillisiä säännöksiä.

Pykälän 2 momenttiin on lisäksi pidetty tarpeellisenä ottaa säännös siitä, että valintamenettelyn puolueessa on turvattava puolueen jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet. Valintamenettelystä on oltava määräykset puolueen säännöissä. Tämän tarkempaa säätelyä ehdokkaan valinnasta puolueessa ei ole pidetty mahdollisena eikä tarpeellisenä ottaa itse lakiin.

13 §. Siirtyminen presidenttiehdokkaiden viralliseen asettamiseen edellyttää, että laissa säädetään täsmällisesti menettely, jota noudattaen asetettu ehdokas ilmoitetaan viranomaisille. Ilmoittamismenettely on järjestettävä niin täsmällisesti, että säännösten nojalla voidaan aina luotettavasti ratkaista, ketkä ovat lain mukaisesti ilmoitettuja ehdokkaita.

Periaatteellisesti merkittävä on kysymys siitä, mikä on se viranomainen, jolle ilmoitus tehdään. Vaihtoehtoina tulevat kysymyksen lähinnä oikeusministeriö ja Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta. Oikeusministeriön puolesta puhuu se, että sille on vakiintuneesti kuulunut valtiollisten vaalien vaatimista järjestelyistä huolehtiminen ja tarpeellisten ohjeiden antaminen. Myös ne ilmoitukset, jotka tulevat olemaan tarpeen kansanvaalin tuloksen toteamiseksi, on oikeusministeriöstä esiteltävä valtioneuvostolle. Toisaalta voidaan periaatteellisista syistä pitää

suotavana sitä, että ilmoituksia ei vastaanota eikä niihin mahdollisesti liittyviä epäselvyyksiä ratkaise ministeriön kaltainen viranomainen, jonka johdossa yleensä on tiettyä puoluetta edustava ministeri, vaan mieluummin kolleginen elin, jonka kokoonpanossa ovat — vaalimenettelyn eri kansalaisryhmissä nauttiman luottamuksen turvaamiseksi — edustettuina kaikki merkittävät poliittiset ryhmät. Tällaisena elimenä tulisi lähinnä kyseeseen Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta. Viimeksi mainituista syistä esityksessä on pidetty parhaana vaihtoehtona kysymyksessä olevien tehtävien antamista Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle.

Annettavista säännöksistä olisi ilmeistä, että presidenttiehdokkaaksi nimeäminen edellyttää aina ehdokkaan suostumusta. Kyseessä ei olisi suostumus presidenttiehdokkuuteen yleensä, vaan suostumus nimenomaan tietyn puolueen tai ehdokkaan asettamiseen oikeutetun kansalaisryhmän ehdokkaaksi. Presidenttiehdokkuuteen suostumista koskeva vaatimus ei sulje pois mahdollisuutta, että useat puolueet asettavat saman henkilön ehdokkaaksi tai että puolueen ulkopuolisella ryhmällä on sama ehdokas kuin jollakin puolueella.

Pykälässä säädetään lisäksi ilmoituksen sisällöstä ja ilmoituksen liitteistä.

14 §. Pykälässä säännellään yksityiskohtaisesti ajankohdat, joiden puitteissa ilmoitukset ehdokaiden asettamisesta on tehtävä Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle.

Pykälän 1 momentin mukaan presidenttiä säännönmukaisesti valittaessa olisi puolueiden ja niiden ulkopuolisten henkilöryhmien ilmoitettava presidenttiehdokkaansa vaaliviranomaiselle aikaisintaan vaaleja edeltävän lokakuun 5 päivänä ja viimeistään saman kuun 15 päivänä. Säättämällä varhaisin ajankohta presidenttiehdokkaan viralliselle ilmoittamiselle pyritään ensi sijassa torjumaan niitä hankaluuksia, joita muuten saattaisi liittyä sen määrittelemiseen, mitä hallitusmuodon 23 §:n 2 momentin mukaan on pidettävä viimeksi toimitettuina kansanedustajain vaaleina. Säännös ei vaikuta puolueiden tai niiden ulkopuolisten ryhmien mahdollisuuteen tosiasiallisesti presidenttiehdokkaansa sopivaksi katsomanaan aikana. Säännös saattaa kuitenkin olla osaltaan vaikuttamassa siihen suuntaan, että presidenttiehdokasta ei aseteta kovin varhain ja ettei vaalitaistelu siten muodostu aiheettoman pitkäksi.

Pykälän 2 momentti koskee tilannetta, jossa jo asetettu presidenttiehdokas olisi kuollut tai tullut

pysyvästi estyneeksi ennen välittömän vaalin toimittamista. Presidenttiehdokkaan asettaneella puolueella olisi tällöin oikeus asettaa sijaan uusi ehdokas.

Suotavana ei periaatteessa voida pitää sitä, että äänestämisen jo alettua voitaisiin vielä vaihtaa äänestyksen kohteena olevia ehdokkaita. Tämän mukaisesti olisi uuden ehdokkaan ilmoittamisen tapahduttava ennen ennakköäänestyksen alkamista. Kun ennakköäänestys nykyään alkaa kolmen viikkoa ennen ensimmäistä vaalipäivää, jäisi näin meneteltäessä kuitenkin pitkä aika, jonka kuluessa ilmennyt estyneisyys ei voitaisi lainkaan ottaa huomioon. Yksi mahdollisuus olisi lyhentää ennakköäänestykseen käytettävissä olevaa aikaa siitä, mikä se on kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaan. Voitaisiin myös ajatella, että äänestämisen alkamisen jälkeen ilmennyt presidenttiehdokkaan estyneisyys johtaisi aina koko vaalitoimituksen uusimiseen taikka vaalin muuttumiseen pelkästään välilliseksi vaaliksi. Esityksessä ei kuitenkaan ole pidetty tarkoituksenmukaisena sitä, että presidenttiehdokkaan estyminen tai kuolema voisi johtaa niin tuntuviin muutoksiin vaalin toimittamisessa.

Pykälässä uuden ehdokkaan ilmoittamiselle asetettua neljän päivän aikaa on pidetty nykyoloissa riittävänä siihen, että uusi ehdokas voidaan saattaa äänestäjäkunnan tietoisuuteen ennen välittömän vaalin toimittamista.

15 §. Pykälässä säännellään menettely, jota noudatetaan presidenttiehdokkaiden keskinäisen järjestyksen määrittämisessä ja tästä järjestyksestä ilmoittamisessa. Kaikkien presidenttiehdokkaiden keskinäinen järjestys arvotaan samalla kertaa siitä riippumatta, onko ehdokkaan asettanut puolue vai henkilöryhmä. Ottaen huomioon 11 §:n säännöksen noudatetaan muutoin, mitä kansanedustajain vaaleista annetussa laissa (43 a §) on säädetty. Menettelyssä otetaan lukuun kaikki ne ehdokkaat, jotka on ilmoitettu Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle 13 ja 14 §:n mukaisesti.

Pykälän 3 momentista ilmenee, ettei kuolleen tai estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaan sijaan ilmoitetulle ehdokkaalle anneta samaa järjestysnumeroa kuin ensin mainitulle, vaan hänelle annetaan uusi numero. Menettely johtuu siitä, ettei muutoin voitaisi — laskettaessa presidentin välittömässä vaalissa annettuja henkilökohtaisia ääniä — erottaa kuolleelle tai estyneeksi tulleen ehdokkaalle annettuja ääniä tällaisen ehdokkaan sijaan asetetulle ehdokkaalle annetuista äänistä. Uudelle ehdokkaalle on annettava 2 momentissa

mainittuun luetteloon otetun viimeisen presidenttiehdokkaan numeroa seuraava järjestysnumero.

16 §. Jos vain yksi ehdokas on asetettu, tulee hän hallitusmuodon ehdotetun 23 §:n 3 momentin mukaan ilman vaalia tasavallan presidentiksi. Nyt puheena oleva pykälä koskee tämän tilanteen toteamisessa noudatettavaa menettelyä.

17 §. Pykälään on otettu lakiehdotuksen 2 lukua koskevat viittaussäännökset kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin. Ehdotuksen mukaan presidenttiehdokkaan asettamista koskevan puolueen päätöksen mitättömyydestä ja moittimisesta on voimassa, mitä viimeksi mainitun lain 31 §:ssä on säädetty. Niin ikään pykälästä ilmenee, että hallitusmuodon 23 §:n 2 momentissa tarkoitettujen henkilöryhmän muodostaneet vaalioikeutetut voivat kuulua vain yhteen henkilöryhmään. Viittaus edustajainvaalilain 4 lukuun merkitsee sitä, että lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentissa mainitusta presidenttiehdokkaista laadittavasta luettelosta on soveltuvin osin voimassa, mitä ehdokaslistojen lopullisesta yhdistelmästä on säädetty mainitussa luvussa. Oikeusministeriö antaa lakiehdotuksen 46 §:n nojalla tarkemmat ohjeet muun muassa luetteloiden laatimisesta.

3 luku

Valitsijamiesehdokkaiden asettaminen, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja yhteislistat

18 §. Pykälän 2 momenttiin on otettu nimenomainen säännös siitä tärkeästä periaatteesta, että välillisessä vaalissa voi olla vain sellaisia valitsijamiesehdokkaita, jotka on asetettu nimeltä mainitun presidenttiehdokkaan valitsemiseksi tasavallan presidentiksi.

19 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että valitsijamiesehdokkaan asettamisoikeus on vain sellaisella puolueella, joka on virallisesti asettanut presidenttiehdokkaan.

Pykälää laadittaessa on otettu huomioon eduskunnalle annettuun esitykseen vaalilainsäädännön tarkistamiseksi (hall. es. 17/1984 vp) sisältyvä muutosehdotus, jonka mukaan puolueiden ohella myös valitsijayhdistyksellä olisi oikeus asettaa valitsijamiesehdokas samaan tapaan kuin on säädetty kansanedustajaehtokkaiden asettamisesta. Tämä menettely on aiheellinen, koska presidenttiehdokkaan asettamisoikeus annettaisiin myös puolueiden ulkopuoliselle ryhmälle.

Puolueen presidenttiehdokkaaksi suostuneelle ei voida antaa valtaa puuttua siihen, ketkä tulevat olemaan puolueen valitsijamiesehdokkaina, eikä tähän myöskään ole asiallista tarvetta. Valitsijayhdistyksen valitsijamiesehdokkaan asettaminen on sen sijaan eri asemassa. Valitsijayhdistys saattaa asettaa jollekulle presidenttiehdokkaalle valitsijamiesehdokkaan, joka on presidenttiehdokkaan poliittisille ja yhteiskunnallisille näkemyksille täysin vieras ja jonka kaltaisen ehdokkaan asettamista hän ei ole voinut presidenttiehdokkaaksi alun perin suostuessaan mitenkään ennakoida. Hallituksen mielestä onkin asetetulle presidenttiehdokkaalle annettava mahdollisuus torjua sellaiset valitsijayhdistysten asettamat, hänen valitsijamiehikseen pyrkivät valitsijamiesehdokkaat, joiden esiintymistä kannattajanaan presidenttiehdokas ei pidä suotavana. Käytännöllisin tapa antaa presidenttiehdokkaalle tällainen harkintamahdollisuus on se, että näiden valitsijamiesehdokkaiden asettamiseen vaaditaan asianomaisen presidenttiehdokkaan suostumus (pykälän 2 momentti).

20 §. Pykälä sisältää tarpeellisen viittaussäännöksen kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin. Säännöksen sisällyttämisestä lakiin seuraa muun muassa, että puolueilla on oikeus muodostaa vaaliliitto ja valitsijayhdistyksillä on oikeus antaa yhteislistat. Esteenä vaaliliiton muodostamiselle ei ole se, että puolueilla on eri presidenttiehdokkaat. Niin ikään myös ne valitsijayhdistykset, jotka ovat asettaneet eri presidenttiehdokkaat, voivat antaa yhteislistan. Yhteislistojen väliset vaaliliitot tai vaaliliitot puolueen ja yhteislistan välillä eivät olisi mahdollisia. Nykyisinkään tämä ei ole kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaan mahdollista.

Lisäksi pykälään on otettu säännökset valitsijamiesehdokkaiden järjestysnumeroinnista, presidenttiehdokkaan mainitsemisesta puolueen ja valitsijayhdistyksen ehdokaslistoissa sekä 19 §:n 2 momentissa tarkoitettun suostumuksen liittämistä valitsijayhdistyksen ehdokaslistan julkaisemista koskevaan hakemukseen.

Valitsijamiesehdokkaiden asettamisen suhteen kansanedustajain vaaleista annetun lain säännösten noudattaminen merkitsisi muun ohella sitä, että valitsijamiesehdokkaat olisi ilmoitettava vaaliviranomaiselle viimeistään 51. päivänä ennen välittömän vaalin toimittamista.

4 luku

Vaalitoimitus, ennakkoäänestys, äänten laskeminen, vaalien tuloksen vahvistaminen ja valtakirjan antaminen

21 §. Pykälän 1 momentti vastaa tasavallan presidentin välitöntä vaalia koskevin täydennyksin voimassa olevan tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain 13 §:ää.

Pykälän 2 momentti koskee äänestyslippua. Ehdotuksen mukaan tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja presidentin valitsijamiesten vaaleissa äänestetään kahdella eri värisellä lipulla, toisella presidenttiehdokasta ja toisella valitsijamiesehdokasta.

22 §. Äänestyslipun mitättömyyden osalta noudatettaisiin samoja sääntöjä kuin kansanedustajain vaaleissa.

23—26 §. Pykälät koskevat vaaleissa annettujen äänten laskemista, äänimäärien vahvistamismenettelyä ja tasavallan presidentin välittömän vaalin tuloksen toteamista.

Lakiehdotuksen 24 §:ssä tarkoitettu äänioikeuttaan käyttäneiden määrä ilmenee vaalilautakunnan vaalipöytäkirjasta. Oikeusministeriö antaa tarkemmat ohjeet siitä, miten äänioikeuttaan käyttäneiden määrä on ilmoitettava.

Yhdenmukaisesti sen kanssa, mitä on ehdotettu presidenttiehdokkaan ilmoittamisesta, on pidetty asianmukaisena, että tasavallan presidentin välittömän vaalin kokonaisäänimäärien vahvistajana toimii Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta. Keskuslautakunta ilmoittaa tuloksen oikeusministeriölle, jonka esittelystä valtioneuvosto sitten toteaa tuloksen ja siitä riippuen joko tietyn henkilön tulleen valituksi tasavallan presidentiksi tai vaalin jäävän valitsijamiesten toimitettavaksi.

27—29 §. Pykälät vastaavat tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain 14—16 §:ää. Pykäliin on tehty vähäisiä sanonnallisia tarkistuksia.

5 luku

Valitsijamiesten toimittama tasavallan presidentin vaali

Lakiehdotuksen 5 luku sääntelee yksityiskohteisesti valitsijamiesten toimitettavan tasavallan presidentin vaalin. Vaalissa ehdotetaan noudatettavaksi pääasiassa nykyisenkaltaisia säännöksiä

(tasavallan presidentin vaalista annetun lain 1—10 ja 15 §).

Täydennystä aikaisempaan säännöstöön merkitsee kuitenkin säännös siitä, että vaaliin pääsevät mukaan vain ne ehdokkaat, joille on valittu ainakin yksi valitsijamies (37 §:n 1 momentti).

Edellä hallitusmuodon (23 §:n 5 momentin) muutoksen yhteydessä todetun mukaisesti on katsottu, että jos presidenttiehdokas, joka välittömän vaalin tuloksen mukaan voisi tulla huomioon otetuksi valitsijamiesten toimittamassa vaalissa, on kuollut tai tullut estyneeksi lakiehdotuksen 14 §:n 2 momentissa säädetyn määräpäivän jälkeen, on hänen valitsijamiehillään oikeus nimetä uusi ehdokas hänen tilalleen. Milloin presidenttiehdokas on kuollut tai tullut estyneeksi neljäntenä päivänä ennen vaaleja tai sitä aikaisemmin, valitsijamiehellä ei siis olisi oikeutta asettaa uutta ehdokasta. Sama on asianlaita siinä tapauksessa, että puolue ei ole käyttänyt sille hallitusmuodon 23 §:n 2 momentissa säädettyä oikeutta asettaa sijaan uusi ehdokas. Valitsijamiehen puheena olevasta oikeudesta on otettu tarkempi säännös lakiehdotuksen 37 §:n 2 momenttiin.

Hallitusmuodon muutosehdotuksessa on niin ikään lähdetty siitä, että presidentti astuu toimeensa valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä. Valitun tuleminen estyneeksi vaalin tuloksen toteamisen ja toimeen astumisen välillä on epätodennäköistä. Jos näin kuitenkin kävisi, olisi presidentin valitseminen toimitettava kokonaan uudelleen. Tämä ei vaadi nimenomaisen säännöksen ottamista lakiin.

6 luku

Erinäisiä säännöksiä

Lakiehdotuksen 6 luku sisältää erinäisiä säännöksiä. Nämä koskevat valitusoikeuden rajoittamista (42 §), rangaistusseuraamuksia (43 §), valitsijamiesten sekä sihteerin ja muun henkilökunnan palkkioita (44 ja 45 §) ja valtuutta tarkempien määräysten ja ohjeiden antamiseen lain soveltamisesta (46 §). Säännökset vastaavat sisällöltään voimassa olevan tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain 17, 19 ja 20 §:n sekä tasavallan presidentin vaalista annetun lain 13 ja 14 §:n säännöksiä. Lakiehdotuksen 43 § vastaa lisäksi asiallisesti valtiopäiväjärjestyksen 5 §:ää.

2. Säättämisyjärjestys

Ehdotus laiksi Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta on käsiteltävä perustuslain säättämisyjärjestyksessä.

3. Voimaantulo

Ehdotetut hallitusmuodon muutokset ja laki tasavallan presidentin valitsemisesta on tarkoitus saattaa voimaan ennen seuraavia vuoden 1988 säännönmukaisia presidentinvaaleja.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §, näistä 23 § sellaisena kuin se on osittain muutettuna 23 päivänä kesäkuuta 1977 ja 13 päivänä marraskuuta 1981 annetuilla laeilla (490/77 ja 738/81), näin kuuluviksi:

23 §

Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa syntyperäisten Suomen kansalaisten joukosta aina kuudeksi vuodeksi.

Oikeus asettaa ehdokas presidentiksi on rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi kansanedustaja, taikka kahdellakymmenelläruhannella vaalioikeutetulla henkilöllä, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta. Puolueella on oikeus asettaa kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaansa sijaan uusi ehdokas.

Jos vain yksi ehdokas on asetettu, tulee hän ilman vaalia presidentiksi.

Milloin ehdokkaita on asetettu useampia kuin yksi, toimitetaan tammikuun viimeisenä sunnuntaina ja seuraavana maanantaina presidentin välitön vaali ja 301 valitsijamiehen vaalit. Jos presidentin vaalissa joku ehdokkaista saa enemmän kuin puolet äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä, on hänet valittu presidentiksi. Muussa tapauksessa on presidentti valitsijamiesten valittava.

Milloin vaali on valitsijamiesten toimitettava, nämä kokoontuvat 15 päivänä helmikuuta pääministerin puheenjohtolla valitsemaan presidentin. Vaalissa voidaan äänestää niitä ehdokkaita,

joille on valittu ainakin yksi valitsijamies. Jos näistä ehdokkaista joku on kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi, on hänen valitsijamiehellään oikeus ilmoittaa pääministerille ennen vaalin toimittamista uusi ehdokas.

Jos valitsijamiesten toimittamassa vaalissa, joka toimitetaan umpilipuin, joku ehdokas saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, on hänet valittu. Muussa tapauksessa toimitetaan heti uusi vaali ja, jollei silloinkaan kukaan saa ehdotonta enemmistöä, vieläkin uusi vaali niiden kahden ehdokkaan välillä, jotka toisessa vaalissa ovat saaneet suurimmat äänimäärät. Äänten jakautuksessa tasan ratkaisee arpa.

Jos eduskunnan jäsen valitaan presidentiksi, lakkaa hänen edustajantoimensa. Valtion virassa oleva henkilö, joka valitaan presidentiksi, katsotaan virasta eronneeksi.

Vaalioikeudesta presidentin ja valitsijamiesten vaaleissa sekä vaalikelpoisuudesta valitsijamieheksi samoin kuin valitsijamiesten vaalien tavasta on voimassa, mitä vaalioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta sekä vaalien tavasta on kansanedustajain vaaleja varten säädetty. Tarkemmat säännökset presidenttiehdokkaiden ja valitsijamiesehdokkaiden asettamisesta sekä presidentin valitsemisessa noudatettavasta menettelystä annetaan lailla.

24 §

Presidentti astuu toimeensa valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä ja antaa silloin eduskunnan edessä seuraavan juhlallisen vakuutuksen:

”Minä N.N., jonka Suomen kansa on valinnut Suomen tasavallan presidentiksi, vakuutan, että minä presidentintöissäni tulen vilpittömästi ja

uskollisesti noudattamaan ja voimassa pitämään tasavallan valtiosääntöä ja lakeja sekä kaikin voimin edistämään Suomen kansan menestystä.”

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

2.

Laki

tasavallan presidentin valitsemisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Tasavallan presidentin välitön vaali toimitetaan tammikuun viimeisenä sunnuntaina ja seuraavana maanantaina kuudentena vuotena sen vuoden jälkeen, jona tasavallan presidentti viimeksi astui toimeensa, sitä vuotta lukuun ottamatta. Samalla toimitetaan tasavallan presidentin valitsijamiesten vaalit.

Jos presidentin valitseminen on toimitettava muuna kuin hallitusmuodon 23 §:ssä säädettyinä aikana, valtioneuvosto määrää Suomen säädöskoelmassa julkaistavalla päätöksellä, minä sunnuntaina ja seuraavana maanantaina tasavallan presidentin välitön vaali ja valitsijamiesten vaalit on toimitettava. Näin valittu uusi presidentti ryhtyy toimeensa kolmantena päivänä siitä, kun vaalin tulos on julistettu taikka presidenttiehdokkaaksi asetetun henkilön on todettu hallitusmuodon 23 §:n 3 tai 4 momentin nojalla tulleen tasavallan presidentiksi.

2 §

Tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa noudatetaan samaa vaalipiirijakoa kuin kansanedustajain vaaleissa.

3 §

Muissa vaalipiireissä paitsi Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä valitaan suhteellisilla vaaleilla 300 valitsijamiestä, joiden paikat jaetaan vaali-

piirien kesken niiden Suomen kansalaisina henkikirjoitettujen asukkaiden lukumäärän mukaan.

Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä valitaan yksi valitsijamies sillä tavoin kuin kansanedustajan valitsemisesta Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä on säädetty.

4 §

Valitsijamiesten paikkojen jako vaalipiirien kesken Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiriä lukuun ottamatta toimitetaan vaalivuotta edeltävän vuoden henkikirjoituksen perusteella. Jaon toimittaa valtioneuvosto hyvissä ajoin ennen presidentin välitöntä vaalia ja valitsijamiesten vaaleja antamallaan päätöksellä, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa.

5 §

Tasavallan presidentin välitön vaali ja valitsijamiesten vaalit toimitetaan yhtäaikaaisesti jokaisessa kunnassa äänestysalueittain. Kunnan jakamisesta äänestysalueisiin on voimassa, mitä kunnallisvaalilain 3 §:ssä on säädetty.

Vaaleihin voidaan osallistua myös ennakolta noudattaen soveltuvin osin, mitä siitä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa (391/69).

6 §

Vaalipiirin keskuslautakuntana toimii kussakin vaalipiirissä kansanedustajain vaaleja varten viimeksi asetettu keskuslautakunta, joka ottaa itsel-

leen sihteerin, laskijat ja muun tarvittavan henkilökunnan.

7 §

Kunnan keskusvaalilautakunnasta on voimassa, mitä siitä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

8 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen tasavallan presidentin välitöntä vaalia ja valitsijamiesten vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta ja ennakköäänestyspaikkoina olevia laitoksia varten yksi tai useampi vaalitoimikunta sillä tavoin kuin niiden asettamisesta on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

Väliaikaisen varajäsenen määräämisestä vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan on voimassa, mitä siitä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetun lain 10 §:n 2 momentissa.

9 §

Vaalipiirien keskuslautakunnat ja vaalilautakunnat ovat päätösvaltaisia viisijäsenisinä sekä vaalitoimikunnat kolmijäsenisinä.

10 §

Tasavallan presidentin välittömän vaalin ja valitsijamiesten vaalien toimittamista varten laaditaan vaalioikeutetuista henkilöistä äänestysaluiden vaaliluettelot ja vaalipiirien vaaliluettelot. Niistä on voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetussa laissa on säädetty.

11 §

Vaalipiirin keskuslautakunnan valmistavista toimenpiteistä tasavallan presidentin välitöntä vaalia ja valitsijamiesten vaaleja varten on soveltuvin osin voimassa, mitä vastaavista toimenpiteistä on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

2 luku

Presidenttiehdokkaan asettaminen

12 §

Oikeudesta asettaa ehdokas tasavallan presidentiksi on säädetty hallitusmuodon 23 §:n 2 momentissa.

Puolueen presidenttiehdokas valitaan jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla siten kuin puolueen säännöissä tarkemmin määrätään.

13 §

Puolueen taikka hallitusmuodon 23 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilöryhmän on ilmoitettava presidenttiehdokas Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle. Henkilöryhmän puolesta ilmoituksen tekee sen asiamies. Ilmoituksessa on selvästi mainittava ehdokkaan nimi sekä hänen arvonsa, ammattinsa tai toimensa ja hänen kotikuntansa. Ilmoitukseen on liitettävä rekisteriviranomaisen antama virkatodistus ehdokkaasta sekä ehdokkaan allekirjoittama vakuutus, että hän suostuu olemaan hänet asettaneen puolueen tai henkilöryhmän ehdokkaana ja ottamaan vastaan presidentin toimen.

Henkilöryhmän tulee liittää ilmoitukseen vähintään kahdenkymmentuhannen vaalioikeutetun allekirjoittamat kortit, joissa nämä ilmoittavat haluavansa asettaa tietyn henkilön presidenttiehdokkaaksi. Kortit on laadittava oikeusministeriön vahvistaman ja Suomen säädöskoelmassa julkaistun kaavan mukaisesti.

Kortissa tulee olla:

- 1) vaalioikeutetun henkilötiedot;
- 2) hänen vakuutuksensa, että hän on vaalioikeutettu kansanedustajain vaaleissa;
- 3) päiväys, joka ei saa olla yhtä vuotta vanhempi; sekä
- 4) valtuutus tietylle henkilölle toimia henkilöryhmän asiamiehenä ja toiselle toimia tämän varamiehenä sekä heidän postiosoitteensa ja puhelinnumeronsa.

Jokaisessa saman ilmoituksen liitteenä olevassa kortissa on henkilöryhmän asiamieheksi ja tämän varamieheksi valtuutettava samat henkilöt.

14 §

Ilmoitus ehdokkaan asettamisesta on toimitettava Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle aikaisintaan vaalia edeltävän vuoden lokakuun 5 päivänä ja viimeistään saman kuun 15 päivänä.

Jos puolueen ilmoittama ehdokas kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen tasavallan presidentin välittömän vaalin ja valitsijamiesten vaalien toimittamista, on puolueella oikeus viimeistään neljäntenä päivänä ennen vaaleja ilmoittaa Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle uusi ehdokas.

Milloin tasavallan presidentin valitseminen on toimitettava muuna kuin hallitusmuodon 23 §:ssä säädettyä aikana, on 1 §:n 2 momentissa tarkoitetussa valtioneuvoston päätöksessä myös määrättävä päivät, joina presidenttiehdokkaat on aikaisintaan ja viimeistään ilmoitettava.

15 §

Ehdokkaiden keskinäisen järjestyksen määrää Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta arvalla kokouksessa, joka on pidettävä viimeistään viidentenä päivänä siitä, kun ilmoitus presidenttiehdokkaista viimeistään on ollut tehtävä. Tässä tilaisuudessa on valtioneuvoston oikeuskanslerin oltava saapuvilla. Presidenttiehdokkaan asettaneen puolueen edustajalla ja presidenttiehdokkaan asettaneen henkilöryhmän asiamiehellä on oikeus olla läsnä tilaisuudessa.

Ehdokkaiden keskinäisen järjestyksen tultua määrätyksi Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta ilmoittaa asetetut presidenttiehdokkaat tiedonannolla oikeusministeriölle. Ministeriön on julkaistava keskuslautakunnan tiedonanto viipymättä Suomen säädöskokoelmassa. Keskuslautakunnan on sen jälkeen painettava vaaleja varten presidenttiehdokkaista luettelo, johon heidät on otettava arvannon osoittamassa järjestyksessä alkaen numerosta 2.

Kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaan sijaan asetetulle uudelle ehdokkaalle Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan on annettava numero, joka seuraa 2 momentissa mainittuun luetteloon otetun viimeisen ehdokkaan järjestyksenumeroa. Keskuslautakunnan on laadittava uudesta presidenttiehdokkaista luettelon lisäys, josta ilmenee ehdokkaista luetteloon otettavat tiedot, ja saatettava se mahdollisuuksien mukaan viipymättä vaaliviranomaisten ja äänestäjien tiedoksi.

16 §

Jos määräajassa on asetettu vain yksi ehdokas tasavallan presidentiksi, Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan on viipymättä ilmoitettava tästä valtioneuvostolle. Todettuaan ehdokkaaksi asetetun henkilön hallitusmuodon 23 §:n 3 momentin nojalla tulevan tasavallan presidentiksi valtioneuvosto ilmoittaa tästä hänelle kirjallisesti ja antaa asiasta kuulutuksen, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa.

17 §

Presidenttiehdokkaan asettamista koskevasta puolueen päätöksestä, vaalioikeutetun kuulumisesta henkilöryhmään ja presidenttiehdokkaista vaaleja varten painettavasta luettelosta on soveltuvin osin voimassa, mitä puolueen edellä tarkoitettua päätöksestä, henkilön jäsenyydestä valitsijayhdistyksessä ja ehdokaslistojen lopullisesta yhdistelmästä kansanedustajain vaaleista annetun lain 31 ja 31 c §:ssä sekä 4 luvussa on säädetty.

3 luku

Valitsijamiesehdokkaiden asettaminen, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja yhteislistat

18 §

Ehdokkaat tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleihin asetetaan sen jälkeen kun tiedonanto asetetuista ehdokkaista tasavallan presidentiksi on julkaistu.

Valitsijamiesten vaaleissa voi olla vain sellaisia ehdokkaita, jotka on asetettu nimeltä mainitun presidenttiehdokkaan valitsemiseksi tasavallan presidentiksi.

19 §

Oikeus asettaa ehdokkaita valitsijamiesten vaaleihin on puolueilla, jotka ovat asettaneet presidenttiehdokkaan, sekä valitsijayhdistyksillä.

Valitsijayhdistyksen asettamana valitsijamiesehdokkaana voi olla vain henkilö, jolla on siihen asianomaisen presidenttiehdokkaan suostumus.

20 §

Sen lisäksi, mitä 18 ja 19 §:ssä on säädetty, on puolueiden ehdokkaiden asettamisesta ja vaaliliitoista sekä valitsijayhdistyksistä ja yhteislistoista valitsijamiesten vaaleissa soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 3 ja 3 a luvussa, 105 §:ssä sekä 106 §:n 2 momentissa on säädetty. Valitsijamiesehdokkaille annettavat juoksevat järjestyksenumerot alkavat kuitenkin numerosta 20. Puolueen ehdokaslistassa tulee olla myös maininta puolueen asettamasta presidenttiehdokkaista ja valitsijayhdistyksen ehdokaslistassa maininta presidenttiehdokkaista, jota valitsijamiesehdokas kannattaa. Hakemuksen valitsijayhdistyksen ehdokaslistan julkaisemisesta on liitettävä myös 19 §:n 2 momentissa mainittu presidenttiehdokkaan suostumus.

4 luku

Vaalitoimitus, ennakkoäänestys, äänten laskeminen, vaalien tuloksen vahvistaminen ja valtakirjan antaminen

21 §

Vaalitoimituksesta ja ennakkoäänestyksestä tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa on soveltuvin osin voimassa, mitä äänestysalueen vaalitoimituksesta ja ennakkoäänestyksestä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetun lain 46 §:n 3 momentissa ja 47 ja 48 sekä 49—79 §:ssä.

Tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa äänestetään kahdella eri värisellä äänestyslipulla, joista on soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 48 a §:ssä on säädetty.

22 §

Äänestyslipun mitättömyydestä on soveltuvin osin voimassa, mitä äänestyslipun mitättömyydestä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetun lain 83 §:ssä.

23 §

Äänet lasketaan siten, että ensin lasketaan tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja siten valitsijamiesten vaaleissa annetut äänet.

24 §

Vaalipiirin keskuslautakunta vahvistaa 5. päivänä toisen vaalipäivän jälkeen pitämässään kokouksessa, joka alkaa kello 12, ne äänimäärät, jotka kukin presidenttiehdokas on tasavallan presidentin välittömässä vaalissa saanut, sekä ilmoittaa viipymättä Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle näin vahvistetut äänimäärät ja välittömässä vaalissa äänioikeuttaan käyttäneiden määrän.

25 §

Saatuaan 24 §:ssä tarkoitettun ilmoituksen kaikkien vaalipiirien keskuslautakunnilta Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta vahvistaa tasavallan presidentin välittömässä vaalissa koko maassa kullekin presidenttiehdokkaalle annettujen äänien lopullisen määrän ja äänioikeuttaan käyttäneiden määrän sekä ilmoittaa ne viipymättä valtioneuvostolle.

Jos tasavallan presidentin välittömässä vaalissa joku ehdokas on koko maassa saanut enemmän kuin puolet äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä, valtioneuvosto toteaa, että hän on hallitusmuodon 23 §:n 4 momentin nojalla tullut valituksi tasavallan presidentiksi, ilmoittaa tästä hänelle kirjallisesti ja antaa vaalin tuloksesta kuulutuksen, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Kuulutuksessa on myös mainittava kunkin ehdokkaan tasavallan presidentin välittömässä vaalissa koko maassa saamien äänien määrä.

26 §

Jos kukaan ehdokas ei ole tullut 25 §:ssä mainituin tavoin valituksi tasavallan presidentiksi, on valtioneuvoston annettava tasavallan presidentin välittömän vaalin tuloksesta kuulutus,

joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Kuulutuksessa on mainittava kunkin ehdokkaan tuossa vaalissa koko maassa saama äänimäärä. Siinä on myös mainittava, että tasavallan presidentti on hallitusmuodon mukaan valitsijamiesten valittava.

27 §

Sen lisäksi mitä 22—26 §:ssä on säädetty, on äänten laskemisesta ja laskemisen perusteista sekä valitsijamiesten vaalien tuloksen vahvistamisesta ja julkaisemisesta soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 81, 82 ja 84—90 §:ssä on säädetty.

Valtakirja valitsijamiehelle annetaan kuitenkin vain, jos tasavallan presidentin vaali on valitsijamiesten toimitettava.

28 §

Valitsijamiehen valtakirja on näin kuuluva: "Tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleissa, jotka ja päivänä kuuta toimitettiin vaalipiirissä, on asuva N.N. valittu olemaan valitsijamiehenä päivänä kuuta toimitettavassa tasavallan presidentin vaalissa.

Tämä todistus on valitsijamiehen valtakirjana."

Paikka ja aika.

Jos valitsijamiespaikka on joutunut avoimeksi, vaalipiirin keskuslautakunta antaa valtakirjan sille, joka 27 §:n mukaan tulee pois joutuneen tilalle. Tässä tapauksessa valtakirja on näin kuuluva:

"Sitten kun ja päivänä kuuta vaalipiirissä toimitetuissa tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleissa N.N. on valittu olemaan valitsijamiehenä päivänä kuuta toimitettavassa tasavallan presidentin vaalissa, mutta valitsijamiespaikka hänen jälkeensä on tullut avoimeksi, on voimassa olevien säännösten mukaan asuva N.N. valittu hänen sijaansa valitsijamieheksi.

Tämä todistus on valitsijamiehen valtakirjana."

Paikka ja aika.

29 §

Vaalien tuloksen tiedottamisesta, jollei 16, 25 tai 26 §:ssä ole toisin säädetty, samoin kuin äänestyslippujen ja laskelmien säilyttämisestä sekä vaalipiirin keskuslautakunnan kokouksista, pöytäkirjasta ja toimituskirjoista, vaaliviranomaisten vastuusta, vaalikustannuksista ja virkalähetys-

oikeudesta sekä määräpäivän sattumisesta pyhäpäiväksi tai arkilauantaiksi on soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 92—98, 101 ja 102 §:ssä sekä 103 §:n 2 momentissa on säädetty.

5 luku

Valitsijamiesten toimittama tasavallan presidentin vaali

30 §

Tasavallan presidentin valitsijamiehet toimittavat tasavallan presidentin vaalin pääkaupungissa, paitsi milloin se sotatilan tai muiden tärkeiden esteiden tähden on mahdotonta taikka vaalin turvallisuudelle vaarallista, jolloin valtioneuvosto määrää toisen kokouspaikan päätöksellä, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa.

Valtioneuvosto määrää, missä huoneistossa vaali toimitetaan. Ilmoitus siitä julkaistaan hyvisä ajoin ennen vaalia virallisessa lehdessä.

31 §

Jos valitsijamiesten on toimitettava tasavallan presidentin vaali muuna aikana kuin hallitusmuodon 23 §:ssä on säädetty, määrää valtioneuvosto vaalipäivän päätöksellä, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa.

32 §

Tasavallan presidentin vaalin toimittamista edeltävänä päivänä kello 11 on kaikkien valitsijamiesten vaalihuoneiston ovelle kiinnitetyllä tiedoksiannolla tarkemmin ilmoitetussa järjestyksessä tuotava valtakirjansa sen tai niiden tarkastettavaksi, joille pääministeri on valtakirjain tarkastamisen antanut. Tarkastuksessa tutkitaan, onko valtakirja asianomaisen viranomaisen antama ja laadittu säädettyjä muotovaatimuksia noudattaen.

Jos tarkastaja ei hyväksy valtakirjaa, on hänen ilmoitettava siitä pääministerille, joka tutkituaan, onko valitsijamies sen nojalla katsottava oikein valtuutetuksi, ratkaisee, onko valitsijamies merkittävä 33 §:n 1 momentissa mainittuun luetteloon.

33 §

Vaalipiireittäin laadittu luettelo niistä valitsijamiehistä, jotka ovat näyttäneet olevansa oikein valtuutetut, on vaalipäivänä ennen kello 14 annettava pääministerille.

Valitsijamies, joka ei viimeistään vaalipäivänä kello 12 ole esittänyt valtakirjaansa tarkastetta-

vaksi, ei ole oikeutettu ottamaan osaa presidentin vaaliin.

34 §

Valitsijamiehet kokoontuvat vaalipäivänä kello 15 pääministerin puheenjohtolla valitsemaan presidenttiä.

35 §

Vaalitoimitus alkaa nimenhuudolla 33 §:n 1 momentissa mainitun luettelon mukaan.

Yhden tai useamman valitsijamiehen poissaolo ei estä vaalin toimittamista.

Valitsijamies, joka nimenhuudossa merkitään poissaolevaksi, ei saa ottaa osaa presidentin vaaliin.

36 §

Ennen kuin vaaliin ryhdytään, ilmoittaa pääministeri, mitä hallitusmuodossa ja tässä laissa säädetään vaalin toimittamisesta, sekä kutsuu neljä valitsijamiestä avustamaan vaalissa.

37 §

Valitsijamiesten toimittamassa vaalissa voidaan äänestää vain sellaista ehdokasta tasavallan presidentiksi, jolle on valitsijamiesten vaaleissa valittu ainakin yksi valitsijamies.

Jos ehdokas tasavallan presidentiksi on 14 §:n 2 momentissa säädetyn määräpäivän jälkeen kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi, on hänen valitsijamiesehdokkaanaan valituksi tulleella valitsijamiehellä oikeus ennen kuin vaaliin ryhdytään kirjallisesti ilmoittaa pääministerille toinen henkilö kuolleen tai estyneen ehdokkaan sijaan. Jos näin ilmoitettu henkilö täyttää hallitusmuodon 23 §:n 1 momentissa tasavallan presidentiksi valittavalle asetetut edellytykset, pääministerin on ennen vaaliin ryhtymistä ilmoitettava tällainen uusi ehdokas valitsijamiehille. Näin ilmoitettua uutta ehdokasta voidaan vaalissa äänestää kuten 1 momentissa tarkoitettua ehdokasta.

Muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle taikka 2 momentissa mainitulle kuolleen tai estyneen ehdokkaan sijaan asetetulle presidenttiehdokkaalle annettu ääni on mitätön.

38 §

Vaali toimitetaan umpilipuin. Äänestyslipussa on ehdokkaan nimi ilmaistava niin selvästi, ettei ole epäilystä siitä, ketä sillä tarkoitetaan.

Keskustelua ehdokkaista ei sallita.

Nimenhuuto toimitetaan 33 §:ssä mainitun luettelon mukaan ottaen huomioon, mitä 35 §:n 3 momentissa on säädetty. Kunkin valitsijamie-

hen tulee antaa äänestyslippunsa siinä järjestyksessä kuin hänen nimensä on huudettu.

39 §

Vaalin tuloksen pääministeri ilmoittaa kirjeellä presidentiksi valitulle sekä valtioneuvostolle, joka julkaisee sen Suomen säädöskokoelmassa.

Pääministerin kirjeen varmentaa se, joka vaalissa on pitänyt pöytäkirjaa.

40 §

Pöytäkirjaa vaalitulaisuudessa pitää pääministerin kutsuma sihteeri. Pöytäkirjan tarkastavat 36 §:ssä tarkoitetut avustajat. Pääministeri ottaa myös muun tarvittavan henkilökunnan.

Vaalitulaisuudessa pidetty pöytäkirja on julkaistava Suomen säädöskokoelmassa.

41 §

Pääministerin ollessa estyneenä toimittaa hänelle tämän lain mukaan kuuluvat tehtävät se valtioneuvoston jäsen, joka hallitusmuodon 39 §:n mukaan toimii hänen sijaisenaan.

6 luku

Erinäisiä säännöksiä

42 §

Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan 25 §:n 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen samoin kuin vaalipiirin keskuslautakuntien vaalien tuloksen vahvistamista koskeviin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

43 §

Virkamies, joka koettaa virkavallallansa vaikuttaa tasavallan presidentin välittömään vaaliin tai valitsijamiesten vaaleihin taikka tahallisesti viivyttää valtakirjan perille toimittamista, on tuomittava viralta pantavaksi.

Joka houkuttelemalla tai viekoittelemalla häiritsee vaalivapautta, on tuomittava vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos rikos tapahtui väkivaltaa taikka uhkausta käyttäen, on tekijä

tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi. Jos rikoksen on tehnyt virkamies, on hänet lisäksi tuomittava viralta pantavaksi.

Työnantaja, joka estää hänen palveluksessaan olevaa käyttämästä äänioikeuttaan, on tuomittava sakkoon.

44 §

Valitsijamies saa valtion varoista palkkion ja korvauksen matkakuluistaan.

Palkkion määrän ja korvauksen perusteet vahvistaa valtioneuvosto.

45 §

Viimeistään valitsijamiesten toimittaman vaalin jälkeisenä päivänä on kunkin valitsijamiehen annettava palkkio- ja matkalaskunsa vaalitulaisuudessa toimineelle sihteerille, joka tarkastettuaan laskut toimittaa ne varustettuina todistuksella siitä, että valitsijamies on ottanut osaa presidentin vaaliin, edelleen valtiokonttorille palkkion ja matkakulujen korvauksen suorittamista varten.

Sihteerin ja muun henkilökunnan palkkiot määrää pääministeri, ja ne suorittaa valtiokonttori.

46 §

Tarkempia määräyksiä ja ohjeita tämän lain soveltamisesta antaa tarvittaessa oikeusministeriö, 5 luvun sekä 44 ja 45 §:n osalta kuitenkin valtioneuvoston kanslia.

47 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tällä lailla kumotaan tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista 13 päivänä kesäkuuta 1969 annettu laki (392/69) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja tasavallan presidentin vaalista 22 päivänä helmikuuta 1924 annettu laki (59/24).

Jos tasavallan presidentin valitseminen joudutaan suorittamaan ennen päivää kuuta 19 , on kuitenkin sovellettava 2 momentissa mainittuja kumottavia lakeja.

Helsingissä 5 päivänä joulukuuta 1984

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

1.

Laki

Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §, näistä 23 § sellaisena kuin se on osittain muutettuna 23 päivänä kesäkuuta 1977 ja 13 päivänä marraskuuta 1981 annetuilla laeilla (490/77 ja 738/81), näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

23 §.

Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa syntyperäisten Suomen kansalaisten joukosta aina kuudeksi vuodeksi.

Presidentin vaalin toimittavat valitsijamiehet, joiden lukumäärä on 301. Vaalioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta valitsijamiesvaalissa sekä soveltuvilta kohdin vaalin tavasta ja järjestyksestä sekä varamiesten asettamisesta on voimassa, mitä edustajavaalista on säädetty. (2 mom.)

Valitsijamiesten vaalit toimitetaan tammikuun kolmantena sunnuntaina ja sitä seuraavana maanantaina, ja seuraavan helmikuun 15 päivänä kokoontuvat valitsijamiehet pääministerin puheenjohtolla valitsemaan presidenttiä. Jos vaalissa, joka toimitetaan umpilipuin, joku saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, hänet on valittu. Muussa tapauksessa toimitetaan heti uusi vaali ja, jollei silloinkaan kukaan saa ehdotonta enemmistöä, vieläkin uusi vaali niiden kahden ehdokkaan välillä, jotka toisessa vaalissa ovat saaneet suurimmat äänimäärät. Äänten jakaantua tasan ratkaisee arpa. (3 mom.)

Ehdotus

23 §

Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa syntyperäisten Suomen kansalaisten joukosta aina kuudeksi vuodeksi.

Oikeus asettaa ehdokas presidentiksi on rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi kansanedustaja, taikka kahdellakymmenellä tuhannella vaalioikeutetulla henkilöllä, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta. Puolueella on oikeus asettaa kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaansa sijaan uusi ehdokas.

Jos vain yksi ehdokas on asetettu, tulee hän ilman vaalia presidentiksi.

Milloin ehdokkaita on asetettu useampia kuin yksi, toimitetaan tammikuun viimeisenä sunnuntaina ja seuraavana maanantaina presidentin välitön vaali ja 301 valitsijamiehen vaalit. Jos presidentin vaalissa joku ehdokkaista saa enemmän kuin puolet äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä, on hänet valittu presidentiksi. Muussa tapauksessa on presidentti valitsijamiesten valittava.

Milloin vaali on valitsijamiesten toimitettava, nämä kokoontuvat 15 päivänä helmikuuta pääministerin puheenjohtolla valitsemaan presidentin. Vaalissa voidaan äänestää niitä ehdokkaita, joille on valittu ainakin yksi valitsijamies. Jos näistä ehdokkaista joku on kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi, on hänen valitsijamiehellään oikeus ilmoittaa pääministerille ennen vaalin toimittamista uusi ehdokas.

Jos valitsijamiesten toimittamassa vaalissa, joka toimitetaan umpilipuin, joku ehdokas saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, on hänet valittu. Muussa tapauksessa toimitetaan heti uusi

Voimassa oleva laki

Jos eduskunnan jäsen valitaan presidentiksi, lakkaa hänen edustajatoimensa *itsestänsä*. Valtion virassa oleva henkilö, joka valitaan presidentiksi, katsotaan virasta eronneeksi. (4 mom.)

Jos 3 momentissa mainittu helmikuun 15 päivä tai muualla tässä hallitusmuodossa säädetty määräpäivä sattuu pyhäpäiväksi tai arkilauantaiksi, pidetään seuraavaa arkipäivää määräpäivänä. (5 mom.)

24 §

Presidentti astuu toimeensa vaalia seuraavan maaliskuun 1 päivänä ja antaa silloin eduskunnan edessä seuraavan juhlallisen vakuutuksen:

”Minä N. N., jonka Suomen kansa on valinnut Suomen tasavallan presidentiksi, vakuutan *täten*, että minä presidentintoimessani tulen vilpittömästi ja uskollisesti noudattamaan ja voimassa pitämään tasavallan valtiosääntöä ja lakeja sekä kaikin voimin edistämään Suomen kansan menestystä”.

Ehdotus

vaali ja, jollei silloinkaan kukaan saa ehdotonta enemmistöä, vieläkin uusi vaali niiden kahden ehdokkaan välillä, jotka toisessa vaalissa ovat saaneet suurimmat äänimäärät. Äänten jakautuessa tasan ratkaisee arpa.

Jos eduskunnan jäsen valitaan presidentiksi, lakkaa hänen edustajantoimensa. Valtion virassa oleva henkilö, joka valitaan presidentiksi, katsotaan virasta eronneeksi.

Vaolioikeudesta presidentin ja valitsijamiesten vaaleissa sekä vaalikelpoisuudesta valitsijamieheksi samoin kuin valitsijamiesten vaalien tavasta on voimassa, mitä vaolioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta sekä vaalien tavasta on kansanedustajain vaaleja varten säädetty. Tarkemmat säännökset presidenttiehdokkaiden ja valitsijamiesehdokkaiden asettamisesta sekä presidentin valitsemisessa noudatettavasta menettelystä annetaan lailla.

24 §

Presidentti astuu toimeensa *valitsemista* seuraavan maaliskuun 1 päivänä ja antaa silloin eduskunnan edessä seuraavan juhlallisen vakuutuksen:

”Minä N.N., jonka Suomen kansa on valinnut Suomen tasavallan presidentiksi, vakuutan, että minä presidentintoimessani tulen vilpittömästi ja uskollisesti noudattamaan ja voimassa pitämään tasavallan valtiosääntöä ja lakeja sekä kaikin voimin edistämään Suomen kansan menestystä.”

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*